

Karoliina Pelimanni ja Annukka Riutta

SINÄ VOIT OLLA ENKELI

Draamaesitys koulukiusaamisesta alakouluikäisille

Opinnäytetyö

CENTRIA AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

Huhtikuu 2014

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Humanistinen ja kasvatusala, Ylivieskan yksikkö	Aika Huhtikuu 2014	Tekijä/tekijät Karoliina Pelimanni Annukka Riutta
Koulutusohjelma Kansalaistoiminta ja nuorisotyö		
Työn nimi SINÄ VOIT OLLA ENKELI – Draamaesitys koulukiusaamisesta alakouluikäisille		
Työn ohjaaja KT Reetta Leppälä	Sivumäärä 70 + 3	
Työelämäohjaaja Ylivieskan kaupungin sivistystoimenjohtaja Kai Perttu		
<p>Teimme opinnäytetyönämme draamaesityksen koulukiusaamisesta Ylivieskan alakouluille. Opinnäytetyömme hankkeistajana toimi Ylivieskan kaupunki. Draamaesityksen tarkoituksena oli kertoa koulukiusaamisesta ja sen vaikutuksista alakouluikäisille. Toteutimme esityksen kolmelle Ylivieskan alakoululle. Yhteensä katsojia oli lähes 500.</p> <p>Kokonaisuudessaan esitykset onnistuivat toivotulla tavalla. Haastetta opinnäytetyöhön toi kahdestaan esitettävän draamaesityksen luominen sopivaksi kohderyhmän laajalle ikähaarukalle. Draama esitettiin pantomiimina, joka toi lisähaastetta esittämisen lisäksi myös esityksen ymmärtämiseen. Haasteista huolimatta saimme luotua ymmärrettävän ja puhuttelevan esityksen, joka soveltui alakouluikäisille aina esikouluikäisestä kuudesluokkalaiseen asti. Esityksestä saamamme palaute oli suurimmaksi osaksi positiivista, mutta saimme myös muutamia kehittämissuhteita.</p> <p>Opinnäytetyön teoriaosat käsittelevät koulukiusaamista ja draamaa yleisellä tasolla. Kirjallisessa osuudessa olemme teorian lisäksi kuvanneet tarkasti draamaesityksemme tarinan sekä sen kehittymisvaiheet. Arviointi kertoo työmme onnistumisesta oppilailta ja opettajilta keräämämme palautteen sekä esityksen itsearviointin perusteella.</p> <p>Opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden suunnittelimme ja toteutimme yhdessä. Kirjallisessa osuudessa Annukka vastasi luvuista 3, 5.1 ja 5.2. Karoliina vastasi luvuista 2, 5.3, 6.1, 6.2 ja 6.3. Loput kirjallisesta osuudesta kirjoitimme yhdessä.</p>		
Asiasana alakoulu, draamakasvatus, kiusaaminen, koulukiusaaminen, peruskoulu, teatteri		

ABSTRACT

CENTRIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES Humanities and Education, Ylivieska	Date April 2014	Author Karoliina Pelimanni Annukka Riutta
Degree programme Civic Activity and Youth Work		
Name of thesis YOU CAN BE THE ANGEL – A drama performance about bullying for elementary school pupils		
Instructor Ed.D Reetta Leppälä	Pages 70 + 3	
Supervisor Head of the Educational Department of Ylivieska city Kai Perttu		
<p>The subject of this thesis was to organize a drama performance about bullying to be performed in some elementary schools of Ylivieska. The thesis was commissioned by the municipality of Ylivieska. The drama performance aimed at telling about bullying and its effects to elementary school pupils. The drama performance was organized in three elementary schools in Ylivieska. There were overall almost 500 spectators.</p>		
<p>The performances succeed as desired. The challenge of the thesis was that the performance was created and acted by only two people and in the target group the age of the pupils varied. The performance included mime which increased the challenge of acting and understanding. In spite of all the challenges a coherent and influential performance suitable for all elementary school pupils from preschoolers to sixth graders was successfully created. The feedback received on the performance was mostly positive but a few proposals for developing the performance were given.</p>		
<p>The theory part of the thesis focused on discussing bullying and drama in general. The thesis includes also a detailed description of the story of the drama performance and of the making process. The assessment part includes evaluation of the successfulness of the performance on the basis of the feedback of students and teachers and self-assessment.</p>		
<p>We planned and carried out the functional part of the thesis together. In the literary part Annukka was responsible for the chapters 3, 5.1 and 5.2. Karoliina was responsible for chapters 2, 5.3, 6.1, 6.2. and 6.3. The rest of the chapters were written together.</p>		
Key words elementary school, bullying, comprehensive school, theatre, drama education, drama pedagogy		

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 KOULUKIUSAAMINEN	3
2.1 Kiusaaminen	3
2.2 Koulukiusaamisen eri muodot.....	4
2.3 Roolit koulukiusaamisessa	7
2.4 Koulukiusaamiseen puuttuminen	8
2.5 Koulukiusaamisen vaikutukset.....	12
3 DRAAMA	15
3.1 Draaman määritelmä	15
3.2 Teatterin ja draaman mahdollisuuksia	16
3.3 Draamakasvatus.....	20
3.4 Leikki draamakasvatuksessa	22
4 KEHITTÄMISTEHTÄVÄT	25
5 DRAAMAESITYS KOULUKIUSAAMISESTA	26
5.1 Ideasta esitykseksi.....	26
5.2 Esityksen toteutus	33
5.3 Draamaesityksen mahdollisuudet seurakunnassa.....	46
6 ARVIOINTI	49
6.1 Esityksen palaute.....	49
6.2 Oppilaiden palaute	50
6.3 Opettajien antama palaute	56
6.4 Oma arviointi esityksestä.....	59
7 POHDINTA	66
LÄHTEET	68

LIITTEET

1 JOHDANTO

Kiusaaminen on yksi yhteiskuntamme ongelmista. Koulukiusaamista vastaan taistellaan ja sen estämiseksi on järjestetty kampanja jos toinenkin, silti se ei katoa. Kiusaaminen on valitettavan ajankohtainen ongelma, johon kaivattaisiin kipeästi ratkaisua. Kiusaaminen on väärin ja sen vaikutukset ovat selkeästi negatiivisia. Kiusaamisen vääritys on laajasti tiedostettu ja siitä kerrotaan lapsille ja nuorille. Silti kiusaaminen on ongelma, joka tuskin tulee milloinkaan täysin poistumaan maailmasta. Täytyy kuitenkin muistaa, että jo pienikin parannus voi olla merkittävää. Yksittäinen ihminen ei voi paljoakaan tehdä koko maailman eteen, mutta yhden ihmisen maailmaan voi vaikuttaa paljonkin – niin hyvässä kuin pahassa. Kiusaamisen ongelmankin kohdalla yksittäisillä ihmisillä on suuri merkitys.

Opinnäytetyömme syntyi siis ajatuksesta, että jokainen pystyy tekemään osansa kiusaamisen ehkäisemiseksi. Siksi lähdimme kehittämään jotain, millä voisimme omalta osaltamme olla puuttumassa kiusaamisen ongelmaan. Sen lisäksi, että itse halusimme konkreettisesti tehdä jotain kiusaamisen poistumiseksi, halusimme myös olla viemässä eteenpäin ajatusta siitä, miten jokainen on tärkeässä asemassa kiusaamisen ongelman häviämisen, tai toisaalta taas sen jatkumisessa. Mieliimme nousi kysymys, olisiko kiusaamisen vaikutuksia mahdollista havainnollistaa tavalla, joka toisi sen mahdollisimman lähelle lapsen maailmaa ilman, että lapsi itse joutuisi todella kiusatuksi? Tähän kysymykseen epäilimme ratkaisun löytyvän draaman maailmasta. Päätimme siis yrittää kiusaamisen havainnollistamista draaman keinoin.

Suunnittelimme ja toteutimme opinnäytetyönämme draamaesityksen koulukiusaamisesta Ylivieskan alakouluille. Esityksessä pyrittiin kuvaamaan koulukiusaamisen tuskaa ja siitä irtipääsemisen iloa mykkäesityksellä, jossa taustavideo

ja rekvisiitat toimivat havainnollistajina itse näyttelemisen lisäksi. Draamaesitys kantaa nimeä "Sinä voit olla enkeli", joka kuvaa sitä, kuinka jokainen voi olla arkienkeli kiusatulle jo pelkästään olemalla hänelle kaveri. Draama esitettiin Ylivieskassa Päivärinnan, Ojankylän ja Katajan alakouluilla. Katsojia draamaesityksillä oli yhteensä noin 500 henkilöä. Palautetta keräsimme oppilailta jokaisesta ikäryhmästä sekä opettajilta ja muilta katsojilta. Opinnäytetyön hankkeistajana toimi Ylivieskan kaupunki.

2 KOULUKIUSAAMINEN

Tämä luku käsittelee koulussa tapahtuvaa kiusaamista. Tärkeää on siis tietää, mitä itse kiusaaminen on. Kiusaamisen määrittelemisen ei ole helppoa, sillä se voi ilmetä monella eri tavalla. Koulukiusaaminen ei ole yksiselitteistä. Siihen lukeutuu monia erilaisia asioita, joihin syvennyttään tässä osiossa. Koulukiusaamisen eri muodot käydään yksityiskohtaisesti läpi. Tarkastellaan myös, kuinka koulukiusaamiseen voidaan puuttua, kuka siihen voi puuttua, ja mitkä eri asiat voivat vaikuttaa koulukiusaamiseen. Myös kiusaajan ja kiusatun erilaiset roolit otetaan käsittelyyn luvussa.

2.1 Kiusaaminen

Kiusaamisessa toteutuvat negatiiviset teot. Ne ovat tarkoituksella tehtyjä tekoja, jotka tuottavat uhrille epämiellyttävää oloa, pahaa mieltä tai vammoja. Negatiivisia tekoja voi tehdä sanoin, esimerkiksi pilkkaamalla tai uhkaamalla. Ne voivat olla myös fyysisiä. Esimerkiksi potkiminen, nipistely tai toisen kiinni pitäminen voidaan määritellä fyysisiksi negatiivisiksi teoiksi. Negatiivisia tekoja voi tehdä myös pelkästään eleillä ja käyttäytymisellä toista kohtaan. Toisen ulkopuolelle jättäminen ja ilkeä ilmeily mielletään kiusaamiseksi. (Olweus 1992, 15.) Kiusaamista voi tapahtua päiväkodeissa, työpaikoilla, netissä, koulumatkoilla, koulussa, kerhoissa, tai melkein missä tahansa. Kiusaaminen on aina väärin, ja siihen tulisi aina puuttua. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2014; Hamarus 2008.)

Kiusaaminen pitää sisällään monia eri muotoja. Tämän vuoksi eri ihmiset voivat ymmärtää kiusaamisen eritavalla. Tavallisesti kiusaamista kuvataan tarkoituksen mukaisena pitkäaikaisena, toistuvana, henkisenä, ruumiillisena tai sosiaalisena

väkivaltana, joka kohdistetaan kiusattuun. (Hamarus 2008, 12.) Se on yhden tai useamman henkilön toistuvaa tietoisista ja aktiivista kielteistä käytöstä tai joukosta pois sulkemista yhtä tai useampaa henkilöä kohtaan (Höistad 2003, 79-80).

2.2 Koulukiusaamisen eri muodot

Jokaisella on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Tästä säädetään Suomen perusopetuslaissa 29§.

Opetuksen järjestäjän tulee laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista (Perusopetuslaki 1998, 29§.)

Kuitenkin noin joka kymmenes peruskoululainen kärsii koulukiusaamisesta. Luku on säilynyt samana jo pitkään. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2014; Hamarus 2008, 81.) Suomesta tuskin löytyy koulua, jossa koulukiusaamista ei esiintyisi ollenkaan. Kiusaamisongelma on siis vakava, niin kuin myös sen aiheuttamat seuraukset. (Salmivalli 2010, 17.)

Koulukiusaaminen voi tapahtua monella eri tavalla. Koulukiusaamiseen puuttumisen kannalta on tärkeää, että ymmärrämme kiusaamisen erilaiset määritelmät (Hamarus 2008, 12). Eri kiusaamismuodot voidaan jakaa kolmeen pääryhmään; sosiaalinen kiusaaminen, jota myös sanalliseksi kiusaamiseksi voidaan kutsua, hiljainen kiusaaminen ja fyysinen kiusaaminen, jota voidaan nimittää myös ruumiilliseksi kiusaamiseksi.

Helpoiten huomattavissa näistä pääryhmistä on fyysinen kiusaaminen. Fyysinen kiusaaminen jättää helposti ulkoiset jäljet kiusattuun. Fyysiseen, eli ruumiilliseen

kiusaamiseen kuuluu kaikki fyysisen väkivallan teot kohdistettuna uhriin tai uhrin omaisuuteen. Tämä kiusaamismuoto on helppo naamioda leikiksi. Esimerkiksi koulurepun heittäminen voi näyttää kivalta pallopeliltä, jossa reppu toimii pelivälineenä. Todellisuudessa ainakaan kiusattu ei pidä sitä hauskana leikkinä. (Höistad 2003, 80-90.)

Sanallisella kiusaamisella tarkoitetaan nimittelyä, toisesta pahan puhumista toisen siitä tietämättä, juoruilua, ahdistelua, uhkailua, ilkeää kommentoimista, naurua, pilkkaamista, toisen kustannuksella pilailua tai muuta vastaavaa toimintaa. Myös nimettömät viestit ja toisen tavaroiden töhriminen, jotka mielletään helposti vain fyysiseksi kiusaamiseksi, voidaan laskea kuuluvaksi sanalliseen kiusaamiseen. Sanallinen kiusaaminen ei ilmene yhtä helposti kuin fyysinen kiusaaminen, mutta tarkkailemalla oppilaita toiminnan pystyy havaitsemaan. (Höistad 2003, 82-85.)

Hiljainen kiusaaminen on tavallisin, mutta vaikeimmin havaittava kiusaamisen muoto. Sen todistaminen tapahtuneeksi voi olla erittäin vaikeaa. Hiljainen kiusaaminen ei jätä fyysisiä vammoja. Se voi saada aikaan tunne-elämän vaurioita, jotka eivät ole yhtä yksiselitteisiä kuin fyysisen kiusaamisen tuottamat mustelmat tai rikkoutuneet vaatteet. Hiljaiseen kiusaamiseen kuuluu esimerkiksi toisen katseen välttäminen, tai vaihtoehtoisesti tuijottaminen, ilmeily, toisen eristäminen, vaikeneminen, silmäysten vaihtaminen kiusaajien kesken, toisen kohteleminen kuin hän olisi ilmaa, selän kääntäminen ja huokailu. Hiljaisen kiusaamisen uhriksi joutuneen voi olla vaikea itsekkään tunnistaa tilannetta kiusaamiseksi ja hän saattaa helposti ajatella kaiken johtuvan hänestä itsestään. Kiusaajat jäävät helposti syyttömiksi peitellessään kiusaamisensa valheilla, joiden totuusperää ei voida todistaa. (Holmberg-Kalenius 2008, 23-29; Höistad 2003, 80-82.)

Tyttöjen ja poikien kiusaamistavoissa on eroja. Tilastollisesti helpoiten mitattavissa oleva kiusaamisen muoto on uhriin kohdistuva suora kiusaaminen, joka näkyy helposti fyysisenä tai sanallisena kiusaamisena. Tämän vuoksi tilastojen mukaan pojat kiusaavat useammin kuin tytöt. (Olweus 1994, 19-24.) Todellisuudessa täytyy kuitenkin muistaa pohtia asiaa myös muiden kiusaamismuotojen valossa. Poikien ja tyttöjen aggressiot ilmenevät eri tavoilla. Yhteiskuntanormien ja käyttäytymisoletusten vuoksi aggressiot ovat voineet mukautua tytön ja pojan rooleihin sopiviksi. Tämän vuoksi myös kiusaaminen näkyy erilaisena tytöillä ja pojilla. (Höistad 2003, 93-94.)

Pojat kiusaavat useimmin hyökkäämällä suoraan uhrin kimppuun sanallisesti tai fyysisesti. Näihin kuuluvia, poikien kesken yleisesti toistuvia kiusaamistapoja ovat uhkailu, töniminen, ilkkuminen, kiusatun taitojen kyseenalaistaminen, pipon vieminen, kampittaminen, tai liian raju pelaaminen. Kiusaaminen voidaan helposti kuitata leikiksi, ja sitä on helppo vähätellä. Poikienväliset suhteet ovat yleisestikin usein kovia ja raakoja. (Höistad 2003, 94; Olweus 1994, 23-24.)

Tytöille tyypillisempää on manipulatiivinen epäsuora kiusaaminen, johon hiljainen kiusaaminen lasketaan kuuluvaksi. Tyttöjen kiusaamista on siis vaikeampi huomata kuin poikien kiusaamista. Tyttöjen kiusaaminen on henkilökohtaisempaa. Pyrkimyksenä on usein löytää kiusatun heikot kohdat, ja kohdistaa kiusaaminen niihin. Tyttöillä on havaittu olevan poikia enemmän sosiaalista älyä, jota he pystyvät käyttämään hyväkseen kiusaamistilanteissa. Sosiaalisesti älykäs kiusaaja pystyy manipuloimaan pahimmillaan koko ystäväpiirinsä kiusaamaan tiettyä uhria. (Höistad 2003, 95; Salmivalli 1998, 35-40.)

2.3 Roolit koulukiusaamisessa

Koulukiusaaminen ei ole vain kiusaajan ja kiusatun välinen asia, vaan jokaisella koululaisella on siinä oma paikkansa (Salmivalli 1998, 46). Nämä roolit mukautuvat sen myötä, miten koululainen itse osallistuu, tai miten on osallistumatta koulukiusaamiseen sen havaitessaan. Kiusaajan rooleja on erilaisia, kuten on myös kiusaajia. Tiettyjä piirteitä voidaan yleistää kuuluvaksi kiusaajalle. Myös kiusatuista voidaan löytää heille yhtenäisiä piirteitä. Aina tietynlaiset piirteet eivät kuitenkaan johda kiusatuksi tai kiusaajaksi tulemiseen.

Koulussa kiusaamisen uhriksi joutuu helposti innokas koululainen. Ahkera, fiksu, muita älykkäämpi, tunnollinen oppilas saattaa joutua opiskeluinnostuksensa vuoksi kiusaamisen kohteeksi. Tällaiset oppilaat vetäytyvät mieluummin omaan rauhaan, esimerkiksi lukemaan kirjoja, kuin etsisivät itselleen sopivaa ryhmää johon kuulua. Koulukiusaamisen uhri on usein tovereitaan heikompi fyysisesti. Kiusaaminen voi johtua siitä, jos ulkonäkö tai käyttäytyminen poikkeaa valtaosasta oppilaita huomattavasti. Joistakin kiusatuista voidaan käyttää nimitystä provo-soiva uhri. Tällaiset lapset saavat omalla käyttäytymisellään aikaan kiusaamisen. He haluavat saada luokkatoverinsa ärsyyntymään. Kuitenkin myös mukavat, toisista hyvää ajattelevat, luottavaiset ihmiset, jotka ovat liian kilttejä, auttavaisia ja ymmärtäväisiä, saattavat alistua helposti kiusaamiselle. Sosiaaliset taidot ja lapsen itsetunto on merkittävässä asemassa siinä, joutuuko lapsi kiusatuksi vai ei. Epävarmat ja pelokkaat kiusatut saattavat helposti takertua kiusaajaansa. Mielipiteet itsestä ja muista vaihtelevat sen mukaan, ketä täytyy miellyttää. (Harjunkoski & Harjunkoski 1994, 27-29; Jokinen 2007,191-201; Olweus 1992, 54.)

Myös tyypillisimpiä koulukiusaajan piirteitä voidaan listata. Yksi yleinen kiusaajan piirre on vallan tavoittelu luokassa. Kiusaaja pyrkii toiminnallaan ja teoillaan

alistamaan muita. Yleensä kiusaaja ei toimi yksin, vaan hänellä on oma ryhmä, joka tukee kiusaamista joko pelkästään läsnäololla, tai osallistumalla jollakin muulla tavalla kiusaamiseen. Ryhmän jäsenet ovat usein nuorempia kuin itse pääkiusaaja. Erityisesti kiusaajaa heikommat ja puolustuskyvyttömät oppilaat ovat kiusan kohteina. Yleisiä tuntomerkkejä kiusaajalle voidaan pitää yhtä tai useampaa seuraavista; fyysinen vahvuus suhteessa muihin luokkalaisiin, helposti suutuva, impulsiivinen, rajojen noudattaminen on vaikeaa, hyvä keksimään selityksiä, uhmakas, itsevarma, mukana ilkeiden tekemisissä tai muussa lain rikkomisessa, yli- tai alisuositettu, koulunumerot ovat yleensä keskitason ali tai sen yli. Myös aggressiivisuus liitetään usein kiusaajan ominaisuuksiin. (Harjunkoski & Harjunkoski 1994, 35-36; Olweus 1992, 56-57, Roland 1984, 20.)

Koulukiusaajiksi luokitellaan myös henkilöitä, jotka eivät näkyvästi osallistu kiusaamiseen. Osa oppilaista seuraa koulukiusaamista sivusta ja naureskelee kiusaamiselle, kuitenkin itse siihen enempää puuttumatta. Tällainen toiminta luokitellaan myös kiusaamiseksi. Kiusaamiseen mukaan meneminen, vaikkei sitä itse aloittaisikaan, lasketaan kiusaamiseksi. Tällaiset niin sanotut apurikiusaajat kuuluvat todennäköisesti varsinaisen kiusaajan ryhmään, ja pyrkivät toiminnallaan vahvistamaan kiusaamista. Jotkut puolestaan vahvistavat kiusaamista haluamattaan tai sitä tiedostamattaan olemalla läsnä kiusaamistilanteissa. (Salmivalli 1998, 52-53.)

2.4 Koulukiusaamiseen puuttuminen

Kiusaamiseen tulisi aina puuttua. Tämä ei ole kuitenkaan mahdollista ilman kiusaamisen tiedostamista ja sen myöntämistä. Kun kiusaaminen havaitaan, täytyy se yrittää saada loppumaan. (Salmivalli 2010, 55.) Lähtökohtaisesti oletetaan, että kiusaamistapausten selvittämisvelvollisuus ja ratkaisujen etsimisen vastuu on

koulukiusaamistapauksissa opettajalla. Kuitenkaan opettajan puuttuminen tai puuttumatta jättäminen koulukiusaamiseen ei aina ole kovin yksiselitteistä. (Hamarus 2008, 89.) Opettajan toiminta voi ratkaista sen, mihin suuntaan kiusaaminen muuntautuu (Holmberg-Kalenius 2008, 137).

Kiusaamisen eri muodot hankaloittavat kiusaamisen havaitsemista. Jokaista kiusaamistapausta ei saada koskaan opettajan tai muun henkilökunnan tietoon. Opettajaa saatetaan yrittää harhauttaa. Kiusaaja voi olla mallioppilas oppitunneilla ja äärimmäisen hyväkäyttöksinen lapsi aina aikuisten läsnä ollessa. Kuitenkin valvojan silmän sulkeutuessa sama lapsi voi olla pahin kiusaaja luokkatoverilleen. Joskus opettaja saattaa huomattessaan edes pientä kiusaamista ajatella puuttuvansa siihen myöhemmin, ja lopulta yksinkertaisesti unohtaa asian, tai mitätöi sen vakavuuden. Myös välineiden puuttuminen tai opettajan epävarmuus voi saada opettajan tekemään ratkaisun olla puuttumatta kiusaamistapaukseen. (Hamarus 2008, 89-91.)

Toisinaan kiusaamiseen puuttuminen puolestaan voi olla liian heikkoa, eikä sillä ole todellista vaikutusta. Myös sosiaalinen paine voi saada opettajan pelkäämään kiusaamistilanteisiin puuttumista. Liian läheiset suhteet oppilaiden vanhempiin vaikeuttavat tilannetta. Ajatus siitä, mitä tilanteeseen puuttumisesta seuraa, voi olla karmiva, ja opettaja voi ajatella pääsevänsä tilanteesta helpommin yksinkertaisesti olemalla puuttumatta kiusaamiseen. Opettajan tulisi kuitenkin muistaa velvollisuutensa kiusaamiseen puuttumisessa ja tietää, ettei ole asian kanssa yksin, vaan hänellä on tukenaan moniammatillinen turvaverkosto. Tähän verkostoon kuuluvat opettajakunnan lisäksi terveydenhoitaja, lääkäri, sosiaaliviranomaiset, psykologit sekä nuorisotyöntekijät niin seurakunnassa kuin kunnassa. (Hamarus 2008, 89-91.)

On kuitenkin tärkeää muistaa, että suuri vastuu kiusaamiseen puuttumisella on uhrilla itsellään ja hänen koulukavereillaan. Jokaisen tulisi yrittää itse vaikuttaa kiusaamisen loppumiseen. Turvallinen keino yrittää saada kiusaaminen loppumaan on kertoa siitä aikuiselle. Suurimpia syitä siihen, miksi kiusaamisesta ei kerrota aikuiselle, on liian suuri häpeä kiusaamisesta sekä pelko siitä, että kiusaaminen pahenee. Kiusattu voi ajatella, että kiusaaminen on hänen omaa syytään, eikä siksi tahdo kertoa asiasta kenellekään. Hän voi myös ajatella epäonnistuvansa omaan sukupuoleensa kohdistuneissa odotuksissa, jos paljastaa olevansa kiusaamisen uhri. (Höistad 2003, 101-102; Hamarus 2008, 93.)

Luokkatoverit puolestaan eivät kerro kiusaamistapauksista joista tietävät, koska pelkäävät itse joutuvansa kiusatuiksi. Kiusaamisesta juoruaminen aikuiselle rikoo lasten hiljaisia normeja. Tunnilla tapahtuva opettajalta naamioitu kiusaaminen antaa koko luokalle mahdollisuuden välillä keskittyä muuhunkin kuin opiskeluun. Kiusaamisen antama lepotauko voi myös olla yksi syy, miksi kiusaamisesta ei haluta kertoa eteenpäin. Yhtenä syynä siihen, miksi kiusaamisesta ei kerrota, voi olla pelko siitä, etteivät aikuiset ota asiaa tosissaan. Epäily siitä, ettei aikuinen puutu kiusaamiseen, vaikka siitä tietäisikin, saa lapsen pysymään hiljaa kiusaamisesta. (Hamarus 2008, 93-94.)

Lasten vanhemmat ovat avainasemassa siinä, kerrotaanko kiusaamisesta aikuiselle. Kotona luodut turvalliset ja luotettavat suhteet aikuiseen helpottavat lapsen kynnystä kertoa kiusaamisesta. Silti kertominen on hankalaa. Vanhemman on tärkeää havainnoida kuulemaansa, eikä luottaa siihen välttämättä täydellisesti. Lapsen ymmärtäminen ja hänen tuntemisensa helpottavat tunnistamaan, onko lapsi mahdollisesti kiusattu tai kiusaaja. Jos vanhempi kuulee kiusaamistapauksista, on tärkeää, että hän kertoo asiasta myös koululle. Vanhemmilla on mahdollisuudet

vähentää riskiä, että heidän oma lapsensa joutuisi kiusatuksi tai kiusaajaksi. (Hamarus 2008, 103-104; Salmivalli 2010, 92.)

Kasvatus on keino vaikuttaa lapsen tulevaisuuteen. Keskeisimpänä kasvatuksen tavoitteena on pyrkiä kasvattamaan lapsesta yksilö, joka pärjää elämässä. Kasvatuksen tulisi yrittää ehkäistä lapsen aggressiivisen käyttäytymisen kehitystä. Lapsi käyttää kotona opittuja toimintamalleja myös muiden lasten seurassa. Jos lapsi saa aina toteutettua tahtonsa aggressiivisen käyttäytymisen avulla, pyrkii hän muual-
lakin pääsemään tavoitteisiinsa samoilla keinoilla. Jos lapseen suhtaudutaan koto-
na negatiivisesti, tai rangaistaan fyysisesti, oppii lapsi toteuttamaan toimintamal-
lia myös omiin luokkatovereihinsa (Salmivalli 1998, 155). Tämä voi edistää lapsen
kehittymistä koulukiusaajaksi. Terveen minäkuvan muodostanut lapsi ei tahdo
alistaa tai mielistellä toista lasta. Vanhemmat voivat myös tahattomasti edesauttaa
lapsen kehitystä kiusatuksi. Lasta kuuluu suojella, mutta liika suojelu voi lapsen
auttamisen sijaan johtaa siihen, että lapsi ei pääse irtautumaan ikätasonsa mukai-
sesti vanhemmista. Liika suojelu voi myös heikentää lapsen mahdollisuutta solmia
kaverisuhteita. (Harjunkoski & Harjunkoski 1994, 87; Salmivalli 2010, 93-95.)

Koulukiusaamiseen puuttumiseen on monia mahdollisuuksia. Jotta kiusaamiseen voidaan puuttua, pitää se ensin havaita. Opettajan kannattaa seurata, mitä oppi-
laiden välillä tapahtuu tunneilla, välitunneilla ja käytävillä. Jos joku koulun henki-
lökunnasta havaitsee poikkeavia tai mietityttäviä toimintatapoja lasten kesken,
kannattaa se ottaa puheeksi myös muiden aikuisten kanssa, jotka työskentelevät
samojen lasten kanssa. Tällaisia ovat esimerkiksi tapaukset, joissa joku oppilaista
on aina välitunneilla yksin, tai jos oppilaat nauravat yhdessä aina tietyn oppilaan
vastauksille, tai ettei tiettyä oppilasta valita koskaan ryhmään. Yhdessä kerättyjen
havaintojen perusteella kiusaamistapaukset ovat helpommin löydettävissä ja näin
ollen niihin on myös helpompi puuttua. Oppilaille voi tehdä erilaisia kiusaamis-

kyselyitä, joiden avulla kiusaamista pystytään tarkkailemaan. Kyselyt on hyvä pyytää nimettöminä, jotta lapset pystyisivät rohkeasti vastaamaan kysymyksiin mahdollisimman totuudenmukaisesti. Myös yksityiset tapaamiset opettajan kanssa antavat oppilaille mahdollisuuden kertoa kiusaamistapauksista. (Hamarus 2008, 95-103; Salmivalli 1998, 164.)

Koulukiusaamista voidaan ennaltaehkäistä opettamalla lapsille sosiaalisia taitoja jo pienestä asti. Vuorovaikutustaitoja opettelemalla lapset oppivat paremmin ymmärtämään toisiansa. Kiusaamista kannattaa pyrkiä aina ehkäisemään koko ryhmän voimin. Koko koulun tasolla on hyvä kamppailla kiusaamista vastaan. Koulun kannattaa luoda selvät säännöt, joihin jokaisen tulee sitoutua. Myös vanhempien kannattaa olla mukana yhteistyössä koulun kanssa. Vanhempainiltojen avulla koulu ja vanhemmat voivat keskustella periaatteista, joita tulisi noudattaa niin koulussa kuin kotonakin. Vanhemman tulisi keskustella kiusaamisesta myös yleisellä tasolla kotona lapsen kanssa. (Hamarus 2008, 128; Höistad 2003, 159-164; Salmivalli 1998, 167-170; Salmivalli 2010, 95.)

Koulu voi edesauttaa kiusaamisen loppumista tutustuttamalla luokkaa toisiinsa. Kun lapset tuntevat toisensa paremmin, ennalta luodut leimat toisesta voivat kadota. Opettaja voi keskustella oppilaidensa kanssa heidän arvoistaan ja näkemyksistään. Näin saadaan selville, mitkä epäviralliset normit säätelevät oppilaiden toimia. Näistä keskustelemalla voidaan opetella hyväksymään erilaisia näkemyksiä asioista. (Hamarus 2008, 132-137.)

2.5 Koulukiusaamisen vaikutukset

Jos kiusaamiseen ei puututa jo kiusaamisen alkuvaiheessa, saattaa se aiheuttaa kiusatulle kohtalokkaan tulevaisuuden. Sen jälkeen moniammatillisen verkoston-

kaan jäsenet eivät välttämättä pysty enää korjaamaan tilannetta. (Holmberg-Kalenius 2008, 137.) Lapsen tai nuoren kiusatun terveydellinen kehitys voi heikentyä kiusaamisen johdosta (Salmivalli 2010, 27). Monenlaiset henkisen hyvinvoinnin sekä mielialan ongelmat ovat lähtöisin kiusaamisesta. Lapsen tai nuoren itsetunnon heikkeneminen, masentuneisuus, itsetuhoisuus ja ahdistuneisuus voivat johtua kiusaamisesta. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2014.)

Kiusaaminen vaikuttaa kiusatun ihmissuhteisiin. Sosiaalisten tilanteiden vältteleminen, luottamuksen puute ja pelko siitä, että kaikki ajattelevat kiusatusta aina kielteisesti, johtavat yleensä siihen, että kiusattu lapsi on yksinäinen. Kiusatulla on helposti kielteinen kuva kaikista vertaisistaan, eikä sitä ole helppo murtaa. Kiusatun luottamuspuola toisia ihmisiä kohtaan voi jatkua myös aikuisiällä. Läheisyyden pelko seurustelusuhteissa on yleistä etenkin kiusatuille pojille. (Holmberg-Kalenius 2008, 96-97; Mannerheimin lastensuojeluliitto.)

Kiusaaminen aiheuttaa oireita, jotka ovat havaittavissa nuorella tai lapsessa. Unettomuus, uneliaisuus, ärtyisyys, keskittymisvaikeudet, itkuisuus ja psykosomaattiset oireet ovat asioita, joiden liittyessä vahvasti lapsen tai nuoren elämään olisi syytä huolestua. Psykosomaattisia oireita voivat olla esimerkiksi erilaiset kiputilat, sairastelu, syömishäiriöt tai yökastelu. Haluttomuus mennä kouluun ja koulumotivaation puute saattavat myös kieliä kiusaamistapauksesta. Fyysisestä kiusaamisesta kertovat fyysiset vammat, kuten mustelmat tai vaatteiden repeämät. Kiusatun arvosanat saattavat laskea nopeasti. Syynä siihen voi olla pelko saada nörtin leima ansaitsemalla hyviä numeroita eri aineissa, tai kiusaamisesta johtuva uupumus. Lapsi ei vain yksinkertaisesti enää jaksa keskittyä saamaan mallikkaita arvosanoja, kun kaikki energia menee kiusaamisen vastaanottamiseen. (Hamarus 2008, 104; Holmberg-Kalernius 2008, 94-95; Mannerheimin lastensuojeluliitto 2014.)

Kiusaaminen tuottaa pahaa oloa. Aina ei ole kuitenkaan helppo ymmärtää tai hyväksyä, että paha olo johtuu nimenomaan kiusaamisesta. Stressitila nousee ja oma jaksaminen on koetuksella, mutta silti kiusattu ei välttämättä itse edes huomaa tai myönnä oireilevansa. Erilaiset tunteet pyörivät kiusatun mielessä. Epätoivo, pelot, ahdistus, katkeruus, viha ja kostonhalu kiusaajaa kohtaan alkavat rytmittämään elämää ja päästävät kiusatun helposti syrjäytymään muiden joukosta. (Jokinen 2007, 206-210.)

Myös kiusaaja kokee seurauksia kiusaamisesta. Osa kiusaajista kärsii psykosomaattisista oireista, kuten erilaisista särjistä. Myös nukkumisvaikeudet ja mielipaha voivat olla kiusaajalle oireita kiusaamisesta. Kiusaaja saattaa myös olla masentunut (Höistad 2003, 109). Pitemmälle katsottuna kiusaaminen voi aiheuttaa erilaisia mielenterveydellisiä ongelmia kiusaajalle. Entisillä kiusaajilla on havaittu päihteiden väärinkäyttöä, persoonallisuushäiriöitä, rikollisuutta sekä aggressiivisuutta parisuhteissa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2014.)

3 DRAAMA

Tässä luvussa käsitellään teatteria ja draamaa siitä näkökulmasta, mitä annettavaa tällaisella draamallisella toiminnalla on oppimiselle ja kasvatukselle. Luvussa perehdytään hieman myös varsinaiseen draamakasvatukseen.

3.1 Draaman määritelmä

Draaman määrittelemisen on hankalaa. Taidetta on vaikeaa määritellä. (Kanerva & Viranko 1997, 13–15.) Taiteen ja draaman määrittelyn vaikeudesta huolimatta voidaan ajatella, että draaman perusmuoto on etukäteen suunniteltu ja käsikirjoitettu näytelmä. Draama voi olla myös jotain muuta, esimerkiksi pantomiimia, jolla tarkoitetaan näyttelemistä ilman sanoja. (Pruuki 2008, 132.)

Draamasta puhuttaessa väistämättä törmätään myös toiseen, ehkä hieman tutumpaan termiin – teatteri. Yksi tapa määritellä teatteri on tutustua sanojen teatteri ja draama kreikkalaiseen alkuperään. Kreikkankielen sanoja vertaillessa voidaan havaita teatterin ja draaman sanojen merkityssisällön eroavan toisistaan. Kreikkankielinen verbi *theastai* tarkoittaa suomeksi katsoa, ja sana on lisäksi yhteydessä kreikkalaisen sanan *theoria*n kanssa. Kreikkalainen sana *theatron* taas tarkoittaa kulttien katsojien paikkaa. Tämän pohjalta voidaan tulkita teatterin olevan paikka, jossa näyttelijät esiintyvät. Sana draama taas on johdettu toisista sanoista. Kreikkankielen sanat *drao* ja *droména* viittaavat rituaaleihin ja riittiin, mutta se merkitsee myös 'jotain tehtyä'. Sana draama viittaakin teatterin erikoispiirteeseen. Teatteri on draamallisen ilmaisumuodon toimintaa. (Østern 2001, 21; Heikkinen 2004, 18; Owens & Barber 1998, 14.)

Teatterista ja draamasta yleensä ensimmäisenä mieleen tulevat erilaiset roolit ja roolihahmot ja niiden esittäminen. Draama koostuu kuitenkin erilaisista osatekijöistä, jotka ovat samalla myös taiteen perustekijöitä. Näitä ovat esimerkiksi jännite, vastakohta, symboli, metafora ja metaxis. Symboli on joku erityismerkityksellä varustettu objekti, sana, ele tai tilanne. Metafora mahdollistaa draaman merkitysten kytkemisen omiin ja toisten kokemuksiin ja elämään sekä myös merkitysten erilaisten tasojen havaitsemisen. Metaxis taas on prosessi, jossa yhdistyvät kaksi maailmaa: arkielämän todellisuus sekä draaman maailma. (Owens & Barber 1998, 17.)

3.2 Teatterin ja draaman mahdollisuuksia

Kun ihminen katsoo draamaa tai tekee sitä, hän siirtyy metaforisesti fiktiiviseen maailmaan, jossa toimii roolissa, tai katsojana uskoo roolihahmoihin. Roolit toimivat fiktiivisessä maailmassa fiktiivisen todellisuuden mukaan niin kauan kuin fiktiivisen maailman todellisuuteen uskotaan. Draaman maailmoissa eletään kahden eri kontekstin välitilassa: todellisuuden kontekstissa ja fiktiivisessä kontekstissa. Kahdessa kontekstissa kiinni oleminen on oikeastaan monille niin jokapäiväistä, ettei sitä edes ajattele. Elokuvia ja televisiosarjoja katsoessa ollaan juuri tällaisessa kahden kontekstin tilassa; todellisessa kontekstissa on kotonaan tai vaikkapa elokuvateatterissa, mutta fiktiivisessä kontekstissa voi olla ihan missä vain, mikä katsomansa elokuvan tai televisiosarjan maailman todellisuus on. (Heikkinen 2004, 86; Kotka 2011, 18.)

Draaman maailmoissa oma minä tai todellisuus saattaa unohtua hetkeksi, mutta ne eivät katoa. Fiktiiviseen maailmaan astuessa todellinen maailma ei katoa, se on ja pysyy. Näiden kahden maailman, todellisuuden ja fiktion, elävää suhdetta kutsutaan esteettiseksi kahdentumiseksi. Esteettinen kahdentuminen tarkoittaa todel-

lisen ja fiktiivisen maailman samanaikaista läsnäoloa. Esteettiseen kahdentumiseen liittyy vahvasti tietoisuus siitä, että fiktio on fiktiota. Fiktion maailma ei ole yhtä kuin elämismaailman todellisuus. Teatteri perustuu esteettiselle kahdentumiselle, yleisön ja näyttelijöiden kommunikointi perustuu esteettisen kahdentumisen voimaan. (Heikkinen 2004, 102–104; Heikkinen 2001, 97.)

Kuitenkin teatteriesitykseen sisältyvät taiteellinen luomistyö, sen ilmentämisprosessi sekä sanoman viestintäprosessi ovat kaikki yhteydessä reaaliseseen todellisuuden siten, että teatteriesitys on taiteilijan luoma taidekuva todellisuuden ilmiöstä. Teatteriesityksessä taide ja todellisuus liittyvät toisiinsa ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Realistisessa taiteessa taiteen totuus liittyy reaaliseseen todellisuuteen, mutta taiteen totuus on aina taiteellisen kuvittelukyvyn ja muun luovuuden muokkaamaa. Tällainen taide on siis käytännössä samaan aikaan sekä todellisuutta että kuvitelmaa, eli kuvitteellis-reaalista totuutta ja totuudellisuutta. (Levanen 1998, 260–261.)

Luoduilla teatteriesityksillä on aina jokin viesti välitettävänä, joka yleisölle välityessään vaikuttaa yleisön ajatuksiin, tunteisiin ja muuhun käyttäytymiseen ja toimintaan (Levanen 1998, 260). Teatteritaiteessa keskeistä on draaman ja sen tulkinnan sanoman viestintä, mutta samalla myös tällä sanomalla vaikuttaminen. Teatteriesitysten ja vastaavien näyteltyjen esitysten vaikuttaminen on tietoista ja tavoitteellista. Teatteritaidetta voikin verrata siinä mielessä kasvatukseen, psykoterapiaan ja politiikkaan, että nämä kaikki ovat perusluonteeltaan tietoista ja tavoitteista vaikuttamista, ja perustuvat pitkälti yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen. Olennaista on myös yksilön suhde yhteisöön ja muuhun ympäristöön. (Levanen 1998, 271.) Taiteen pyrkimyksenä on todellisuuden muuttaminen, mihin se pyrkii ihmisiin vaikuttamisen kautta. Taide pyrkii ennen kaikkea vaikuttamaan ihmiseen, jolla on mahdollisuus uudistaa ja muuttaa todellisuutta. (Levanen 1998, 259.)

Teatteriesityksillä pyritään siis vaikuttamaan ihmisiin, muun muassa heidän tunteisiinsa vetoamalla. Tunteisiin vetoamisen lisäksi teatterilla, mutta ennen kaikkea draamallisten menetelmien käytöllä, voi olla merkitystä ja apua erilaisten tunnetilojen tunnistamisessa. Draamalla on mahdollisuus helpottaa kääntämään katsetta omasta itsestä toisiin ihmisiin opettaen samalla empatiaa. Draamalla on yhteys tunteisiin ja niiden taustalla vaikuttaviin arvoihin. Draama voi olla myös keino etäännyttää hämmentäviä asioita, kun niitä on mahdollisuus tarkastella välimatkan kautta. Draaman avulla voi käsitellä asioita, joista voi muuten olla vaikeaa puhua. Draaman avulla on myös mahdollista päästä käsiksi kipeisiin asioihin, kun niitä on mahdollista tarkastella metaforien ja pienen välimatkan kautta. Draaman kautta ihmisellä on mahdollisuus löytää hyvän ja pahan siemeniä itseltään. Jokaisella on omat pimeät puolensa ja kun niitä oppii käsittelemään, ei ikäviä tunteitaan tarvitse enää heijastaa toisiin. Draama voi hyvin toimia pohjana ilmiöille, joita löytyy lasten arjesta. (Kotka 2011, 17.)

Eläytyminen, mutta toisaalta myös vieraannuttaminen, ovat näyttelijäntyön ja näytelmien peruseriaatteita. Ne ovat toisilleen vastakkaiset, mutta myös toisiaan täydentävät. Draamallisiin esityksiin liittyy kiinteästi eläytyminen tai ainakin sen mahdollisuus, joka on mahdollista saavuttaa vain vieraantumisen kautta. Näyttelijä tai esityksen katsoja voi eläytyä vain siihen, mistä on etäännyntynyt, ja toisaalta voi etäännyä vain siitä, mihin on eläytynyt. (Levanen 1998, 269–270.)

Tulkinta liittyy vahvasti draamallisiin esityksiin. Niin näyttelijät tai draamantekijät kuin myös mahdolliset draamallisen esityksen katsojat joutuvat tulkitsemaan draaman tapahtumia. Roolihenkilöiden tulkitseminen on mahdollista roolihahmoon, sen ominaisuuksiin ja käyttäytymiseen eläytymisen kautta, mutta voidakseen tarkkailla ja säädellä tulkintaansa, on etäännyttävä roolihahmosta. Draamalli-

sen esityksen katsojan tulkintaan liittyvät ihmisen oma näkökulma, mutta myös asian tarkastelu toisen henkilön näkökulmasta. Omakohtainen ja konkreettinen kokemus vaativat eläytymistä ja asian tarkastelua kyseessä olevan roolihenkilön näkökulmasta. Kyetäkseen tiedostamaan ja arvioimaan roolihenkilöä on katsojan etäännyttävä tulkintansa. Roolihahmot ja heidän toimintansa toimivat samais-
tumisen ja vieraannuttamisen virittävinä tekijöinä. (Levanen 1998, 269–270.)

Draaman eläytymisen ja etäännyttämisen keskinäinen suhde on eräänlainen heijastus aidosta, todellisesta empatiasta. Empatia perustuu sympatian ja antipatian vuorovaikutukseen ja näiden kontrastiseen suhteeseen. Näiden elementtien samanaikaisuus luovat edellytykset empatian kohteena olevan tiedostamiseen, ymmärtämiseen ja arviointiin. Se vaatii sisäisen näkökulman, sympatia, ja ulkoisen näkökulman, antipatia, jotta saman kohteen samanaikainen tiedostaminen ja kokeminen kohteen näkökulmasta sekä kohteen ulkopuolisen havainnoitsijan näkökulmasta, olisi mahdollista. Aito empatia vaatii siis sekä sympatiaa että antipatiaa. Tämä on pohjana sille, että empatian kautta pystyy hyväksymisen ja myönteisyyden lisäksi edistämään ja auttamaan kehittämisessä ja uudistumisessa, tarvittaessa myös korjaamisessa ja parantamisessa. (Levanen 1998, 276.)

Draamallisissa esityksissä on paljon erilaisia piirteitä ja puolia, joiden ansiosta tämä taidemuoto soveltuu ihmissuhdetaitojen ja -tietojen opettamiseen ja kehittämiseen, mutta myös mielenterveyttä edistävään kasvatukselliseen toimintaan. Tällaisia piirteitä ovat esimerkiksi draaman kokonaisvaltaisuus, pitkäjännitteisyys ja ongelmanratkaisuvalmiuksien kehittämiskyky. (Levanen 1998, 277.) Teatteritaitteessa ja draamallisissa menetelmissä piilee siis kasvattamisen ja oppimisen mahdollisuus ja draamaa onkin käytetty ja käytetään pedagogisiin tarkoituksiin.

3.3 Draamakasvatus

Draamakasvatus on käsitteenä uudehko. Draamakasvatusta aikaisemmin on puhuttu ilmaisukasvatuksesta tai draamapedagogiikasta. Draamakasvatus, ilmaisukasvatus ja draamapedagogiikka eivät ole keskenään synonyymejä, vaikka yhtymäkohtia löytyykin. (Heikkinen 2004, 13.) Draamakasvatuksen määrittelemineen on hieman hankalaa, mutta Hannu Heikkisen määritelmä draamakasvatuksesta yleissivistävänä taito- ja taidekasvatuksena on varsin kiteyttävä (Heikkinen 2004, 15). Kuitenkaan siitä, mitä draamakasvatus tarkalleen on, ei ole olemassa yksiselitteistä vastausta. Draamakasvatus näyttäytyy niin monenlaisena, aina tekijöidensä näköisenä. Anglosaksisessa maailmassa draamakasvatus-termillä yleensä tarkoitetaan draamaa ja teatteria, jota tehdään erilaisissa oppimisympäristöissä ja se sisältää esittävän, osallistavan ja soveltavan draaman pääluokkiin kuuluvat genret. Teatteri, jota tehdään koulussa tai jota tehdään koulussa katsottavaksi, kuuluu draamakasvatukseen. Draamakasvatukseen ei kuitenkaan kuulu ammattiteatteri, vaikka se olisi suunnattukin koululaisille. (Heikkinen 2004, 19 – 20; Heikkinen 2001, 85.)

Draamakasvatukseen kuuluu erilaisia genrejä, jotka voidaan jakaa esittävän, osallistavan ja soveltavan draaman pääluokkiin. Esittävä eli katsojien draama muistuttaa eniten perinteistä teatteria, sillä siinä luodaan yhdessä fiktiivinen maailma, jonka ”todellisuus” perustuu siihen, että katsojat uskovat esitystä katsoessaan näyttämön todellisuuden. Katsojien draamaa draamakasvatuksen kentässä ovat esimerkiksi perinteinen teatteriesityksen valmistaminen tekstin pohjalta tai improvisointiin perustuva ideasta esitykseen draamatyöskentely. Osallistavan draaman genreissä luodaan fiktiivinen maailma, jossa voidaan osallistujien kanssa työskennellä yhdessä eri tavoin. Osallistavan draaman genrejä ovat esimerkiksi prosessidraama, työpajateatteri ja forum-teatteri. Soveltava draama taas yhdistelee

katsojien ja osallistujien draamaa. Soveltavan draaman genret voivat periaatteessa kuulua molempiin, osallistujien ja katsojien draaman luokkiin, riippuen draaman työstötavasta. Tällaisia soveltavan draaman genrejä ovat esimerkiksi improvisaatioteatteri ja tarinankerronta. (Heikkinen 2004, 33 – 37.)

Prosessidraama on laajalle levittäytynyt draamakasvatuksen genre, jota toteutetaan monissa koulutusjärjestelmissä oppiaineiden välisenä menetelmänä tai omana erillisenä oppiaineenaan (Bowell & Heap 2006, 9). Osallistavaan draamaan kuuluvassa prosessidraamassa ei esiinnytä yleisölle, mutta muuten prosessi on samankaltainen kuin katsojien draamassa. Koska prosessidraamassa ei ole tarkoitus luoda esitystä katsojia varten, osallistajat yhdessä opettajan kanssa luovat heille itselleen merkityksellisen kokonaisuuden. Prosessidraamassa on kyse koko ryhmän luomasta improvisaatioon perustuvasta prosessista, jossa roolihahmoja tärkeämpää on roolihahmojen suhtautumistavat asioihin. Vaikka prosessidraama perustuu improvisaatioon, se ei tarkoita sitä, että työskentely olisi pelkkää improvisaatiota eikä mitään suunniteltaisi etukäteen tai harjoiteltaisi. Prosessidraaman idea on siinä, että siinä ei opetella ja esitetä valmista näytelmää vaan osallistajat itse luovat oman draamansa tarinan. Näin tarinan juoni ja sen jännitteet kehittyvät prosessin aikana tekojen ja niihin reagoinnin ja vuorovaikutuksen kautta. (Bowell & Heap 2006, 16.)

Hyvä prosessidraamatyöskentely, kuten mikä tahansa draamatyöskentely, vaatii huolellista suunnittelua. Draamakasvatuksessa oppiminen on tärkeässä asemassa ja se on syytä ottaa huomioon draamatyöskentelyn suunnittelussa. Kun draamatyöskentelyn suunnitteluun panostetaan, jotta siitä saataisiin luotua kiinnostava, on oppimistuloskin todennäköisesti parempi. Mitä toimivampi draamatyöskentely, sitä parempi oppimistuloskin on yleensä odotettavissa. (Bowell & Heap 2006, 17.) Draamatyöskentelyyn lähdetessä on syytä ottaa huomioon monia asioita,

mutta tärkeimpänä on, mihin oppiminen halutaan kohdistaa ja mikä on koko työskentelyn tavoite. Oppimisen kohteiden ja tavoitteiden määrittäminen heti työskentelyn alkuvaiheessa on tärkeää ryhmän ja työskentelyn edistymisen kannalta. (Owens & Barber 2002, 13; 15.)

Draamakasvatus kuuluu taide- ja kulttuurikasvatuksen kenttään, sillä sen tavoitteena on kulttuurisen pääoman siirtäminen sukupolvelta toiselle. Se ei kuitenkaan ole draamakasvatuksen ainoa tehtävä. Draamakasvatus on kokonaisvaltaista kasvatusta. Draamakasvatuksella on paljon omaa erityistä annettavaansa kasvatukselle. Draamakasvatuksen avulla voidaan oppia ilmaisumuotojen moninaisuudesta sekä ei-kielellisiä viestintätaitoja, mutta draamakasvatus mahdollistaa myöskin eettisen, esteettisen ja sosiaalisen kasvatuksen sekä ryhmädynaamisten valmiuksien harjoittamisen. Draamakasvatuksessa oppiminen on jatkuva, eliniän kestävä ja kokonaisvaltainen prosessi. (Heikkinen 2004, 14; Hiltunen & Konivuori 2005, 15.)

3.4 Leikki draamakasvatuksessa

Lapsi oppii leikkimällä. Leikillä on merkitystä jopa lapsen luonteen muodostumiselle. On siis merkityksellistä, mitä lapsi leikkii ja mikä on leikin toimintasisältö sekä tunnesävy. Erityisesti roolileikit ovat merkittäviä lapsen oppimiselle, monet tutkijat painottavatkin roolileikkien merkittävyyttä lapsen luovan aktiivisuuden kehittäjinä. Roolileikeissä ovat läsnä niin sosiaaliset, kognitiiviset kuin emotionaalisetkin tekijät, joista lapsi voi oppia. Toisten huomioonottaminen, uusien käsitteiden käyttö, ajattelukyvyn kehitys, ja peloista pois pääseminen ovat joitakin esimerkkejä siitä, mitä lapsi voi oppia roolileikkien kautta. Yhä monimutkaisempien sosiaalisen elämän mallien lisäksi roolileikit ovat lapselle keino perehtyä ympäristöönsä. (Airaksinen & Okkonen 2006, 8.)

Leikkiminen on lapsen kehitykselle siis tärkeää. Yleensä leikki tulee lapselta luonnostaan. Lasten omat spontaanit leikit ovat tärkeitä, sillä ne ovat edellytys lapsen luovuuden kehitykselle. Leikki on mielikuvitusprosessi, jossa lapset luovat kuvitteellisen tilanteen ja muokkaavat toimintoja. Leikeissä todelliset tilanteet saavat usein tuoreita ja vieraita sisältöjä. Leikeissään lapsi siis luo uusia merkityksiä. Leikkejä ohjaavat säännöt ja paljon myös tunteet. Mielikuvitusprosessina leikki on myös todella altis muutoksille. (Heikkinen 2004, 55–56.)

Leikki on mahdollistaja, koska sen kautta on mahdollista luoda uutta. Leikissä kaikki on mahdollista, toisin kuin tosielämässä, jossa mahdollisuudet ovat rajalliset. Leikin etu on myös se, että leikeissä ei ole olemassa oikeita ratkaisuja tai vastauksia. Mielikuvitus saa lapsen toimimaan erilaisilla tavoilla, joita voi testata ja arvioida, ilman valintojensa todellisia seurauksia. Leikissä on siis mahdollisuus kokeilla ja tutkia – kaikki mahdollisuudet ja ratkaisut ovat oikeita. Lapset järkeilevät maailmaa ympärillään ja harjoittelevat siinä elämistä draamallisten leikkien avulla. Draamallisissa leikeissä lapset tutkivat itseään kaikenlaisissa maailmoissa, mahdollisissa ja mahdottomissa. Leikillä ja draamalla on yhtymäkohtia, ja draama tarjoaakin leikin tapaan mahdollisuuden vaikuttaa kuvitteellisissa tilanteissa. (Vehkalahti 2006, 20–21; Howell & Heap 2006, 12.) Leikeissä ja näytelmissä on samat peruselementit; tarina, roolihenkilöt, paikka ja aika, ja molemmissa dramaattiset tehokeinot ovat tärkeässä asemassa (Airaksinen & Okkonen 2006, 9).

Leikin merkitys on ymmärretty draamakasvatuksessa. Merkitysten kuvaaminen symbolisen toiminnan kautta kuvitteellisena tekemisenä on inhimillinen tarve ja se kannattaa käyttää hyödyksi. Antamalla lapsille, mutta myös aikuisille, tilaisuuden leikkiä ”vakavasti”, annetaan samalla mahdollisuus oppimiselle siinä tilanteessa. (Owens & Barber 1998, 10.) Draamakasvatuksen leikillisyyden tulisi sisältää spontaaneja leikkejä, mutta myös pedagogisia leikkejä, jotka ovat järjestäyty-

neitä, pääasiassa aikuisen ohjelmoimia leikkejä, joihin sisältyy opetus aikuisen taholta. Leikin yhdistämisessä kasvatukseen ja opetukseen on syytä olla kuitenkin tarkkana. Hyöty ja oppi eivät koskaan saa olla leikissä keskiössä. Leikin tulee aina ensisijaisesti olla huvia, leikin tarkoitus on leikki – oppiminen on vain sivutuote. Leikin kautta oppiminen tapahtuu siis ikään kuin huomaamatta. (Heikkinen 2004, 56–57.)

4 KEHITTÄMISTEHTÄVÄT

Opinnäytetyömme toiminnallinen osa oli koulukiusaamisesta kertova draamaesitys. Kehittämistehtäväksi valitsimme seuraavat, koska mielestämme niillä voi mitata esityksen onnistumista. Halusimme esityksellä kertoa koulukiusaamisesta, sen aiheuttamasta tuskasta sekä siitä irti pääsemisen vaikeudesta. Tahdoimme luoda draamaesityksestä kasvatukseen sopivan välineen, jonka tarkoituksena oli helpottaa koulukiusaamisen havainnollistamista. Mittasimme onnistumistamme erilaisten lapsille ja aikuisille tehtävien palautekyselyiden (LIITTEET 1, 2 & 3) avulla. Kehittämistehtävämme olivat seuraavat:

Voiko draaman avulla tuoda esille kiusaamiseen liittyviä eri puolia?

Draamaesityksessä toimme esille teoriapohjasta nousseita kiusaamisen eri puolia. Pyrimme näyttämään draaman avulla koulukiusaamiseen liittyviä asioita, kuten kiusaamisen eri muotoja ja kiusatun auttamisen vaikeutta. Tahdoimme tuoda ilmi myös kiusaamisesta johtuneita seurauksia, kuten luottamuspulaa. Draamaesityksen lopusta teimme onnellisen. Tahdoimme draaman avulla tuoda katsojalle tietoon koulukiusaamiseen puuttumisen ja siitä kertomisen tärkeyden, ja luoda katsojalle opettavaisen kokemuksen.

Kuinka draamallinen esitystapa toimii kasvatustyössä?

Pyrimme luomaan lapsille sopivan esityksen, jossa näkyivät kiusaamisen haittavaikutukset. Tahdoimme luoda esityksen, jota voisi käyttää koulukiusaamisen kertomiseen ja käsittelyyn kasvatustyössä. Halusimme selvittää myös, pystyykö draaman keinoja käyttämään opetustilanteissa, ja onko draama toimiva väline kasvatuksessa.

5 DRAAMAESITYS KOULUKIUSAAMISESTA

Tässä luvussa kuvaillaan tarkasti, kuinka opinnäytetyöprojektimme eteni. Luvussa paljastetaan, mistä syntyi ajatus tehdä opinnäytetyönä draamaesitys koulu-kiusaamisesta. Osio kertoo suunnitteluvaiheesta ja itse toteutuksesta. Luvussa kerrotaan myös esityksen kulku yksityiskohtaisesti. Luvun viimeisessä osassa pohditaan luodun draamaesityksen mahdollisuuksia seurakunnassa.

5.1 Ideasta esitykseksi

Alusta asti tiesimme, että haluamme tehdä opinnäytetyön, jossa hyödynnämme draaman ja teatterin keinoja. Ensimmäisenä saimme idean, että lähtisimme jonkinlaisina roolihahmoina vierailukäynneille lasten sairaalaosastoille. Innostuimme ideasta, mutta kuitenkin emme lopulta päätyneet tähän ensimmäiseen ajatuksen toteuttamiseen. Idea rooleista ja näyttelemisestä jäi elämään ja lopulta idea kehittyi lopulliseen muotoonsa. Päädyimme siihen, että haluamme opinnäytetyöllämme, jos vain mahdollista, olla kertomassa kiusaamisesta – sen vaikutuksista, vääryydestä sekä sen välttämisestä. Lopulta ideaksemme siis muodostui draamaesitys, aiheenaan kiusaaminen.

Kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen on syytä aloittaa mahdollisimman varhain, jotta lapset ymmärtäisivät mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, että kiusaaminen on väärin, ja mitä kaikkea kiusaaminen voi aiheuttaa (Hamarus 2008; Salmivalli 1998). Tästä syystä päädyimme esityksen kohderyhmää miettiessä alakouluikäisiin lapsiin. Halusimme siis päästä esittämään valmiin esityksen alakouluikäisille. Vaikka esityksen näkeminen olisi ollut hyväksi varmasti ihan jokaiselle alakouluikäiselle, oli meidän pakko tehdä melko raakakin rajaus siinä, kenelle lähdemme esitystämme tarjoamaan. Päädyimme siihen ratkaisuun, että lähtisim-

me tarjoamaan esitystä Ylivieskan kaupungille, jota pyytäisimme myös samalla opinnäytetyömme hankkeistajaksi. Otimme yhteyttä Ylivieskan kaupungin sivistystoimenjohtajaan Kai Perttuun, joka kiinnostui opinnäytetyöstämme ja sovimme tapaamisen hänen kanssaan. Tapaamisessa kävimme läpi opinnäytetyömme ja esityksemme ideaa, johon Perttu oli tyytyväinen ja allekirjoitimme sopimukset.

Kun Ylivieskan kaupunki oli virallisesti hankkeistajamme, lähetimme sähköpostia kaikille Ylivieskan alakouluille. Sähköpostiviestissä esittelimme itsemme ja opinnäytetyömme ja sen tarkoituksen. Osoitimme halukkuutemme tulla esiintymään kouluille. Kerroimme viestissä millainen esitys tulisi olemaan, kenelle esitys soveltuisi, miksi esitys on tärkeä, ja mitä kaikkea esitykseen tarvitsisi. Mainitsimme myös palautteesta, jonka tarvitsisimme arviointia varten. Ehdotimme myös meille sopivia päivämääriä tulevaa esitystä ajatellen. Lähetimme sähköpostia yhteensä Ylivieskan yhdeksälle eri alakoululle.

Itse esityksen kehittyminen lähti liikkeelle siitä, että mietimme musiikkikysymystä. Musiikin käytön kanssa täytyy olla aina tarkkana, jotta ei joudu ongelmiin tekijänoikeusasioiden kanssa. Aika nopeasti päädyimme siihen, että kysyisimme molempien mieleen olevalta gospelbändiltä lupaa heidän musiikkinsa käyttöön. Tiesimme heidän olevan Maata näkyvissä –tapahtumassa esiintymässä, joten päätimme kysyä siellä yhtyeeltä henkilökohtaisesti, voisiko heidän musiikkiaan käyttää opinnäytetyömme toteutuksessa. Tämän jälkeen olimme vielä yhteydessä yhtyeeseen sähköpostitse, koska halusimme olla todella varmoja, ettei musiikin kanssa koidu lopulta ongelmia tekijänoikeusasioissa. Otimme yhteyttä vielä myös tekijänoikeusjärjestöön (TEOSTO) sähköpostitse, koska halusimme varmistaa, ettei musiikin käytöstä koidu meille mitään maksuja. Vastaukseksi saimme, että maksuista ei tarvitse huolehtia. Näiden kaikkien selvitysten kautta esityksessämme käytettäväksi musiikiksi valikoitui KLS-yhtyeen musiikki.

Kun selvisi, mitä musiikkia tulemme esityksessä käyttämään, pystyimme aloittamaan esityksen tarkemman suunnittelun. Aivan ensimmäiseksi piti huomioida resurssit. Tiesimme alusta asti, että meidän pitäisi pärjätä kahden näyttelijän voimin, mikä toi oman haasteensa esityksen luomiseen. Olimme kuitenkin vakuuttuneita siitä, että esitys voisi onnistua kahdellakin näyttelijällä, jos vain hyödyntäisimme kaikkia mahdollisia keinoja toteutuksessa. Molempien teatterikokemus valoi uskoa näyttelijätyön onnistumiseen ja luotimme myös musiikin ja kuvien voimaan. Heti alkuvaiheessa päätimme, että näyttelemisen aikana taustalla pyörii musiikin lisäksi myös kuvia, joiden avulla voi helposti vaihtaa esityksen miljöötä ja tunnelmaa. Musiikista ja kuvista saa tukea näyttelemiseen, mutta ne eivät riitä pelkästään. Tiesimme, että näyttelijäsuoritukset tulisivat olemaan avainasemassa esityksemme onnistumisessa.

Näyttelemiseen ja sen onnistumiseen lisähaastetta toi päätös esiintymisestä ilman puhetta, pantomiimina. Kehonkielen ja kasvojen ilmeiden merkitys korostuu pantomiimissa, koska kaikki tunteet, ajatukset ja välittämänsä sanoma on ilmaistava ilman puhuttuja sanoja (Toomey 1986). Päätöksemme pantomiimiesityksestä myös todennäköisesti edesauttoi ratkaisuun kiusatun meikistä ja ulkoasusta, jotka myötäilivät perinteisten pantomiimikkojen ulkoista olemusta.

Esityksen varsinaisen juonen kehittämisessä ensimmäiseksi täytyi päättää roolihenkilöt. Päähenkilönä esityksessä tulisi tietenkin olemaan kiusattu, koska tavoitteenamme oli esityksellä tuoda kiusatun maailmaa kaikille tunnetuksi. Toinen meistä siis esittäisi kiusattua. Kiusattua ei kuitenkaan ole ilman kiusaajaa tai kiusaajia. Päätimme tuoda kiusaajat esitykseen vain äänen kautta, koska emme halunneet, että toinen joutuisi esittämään useampia rooleja. Emme myöskään halunneet kiusaajalle varsinaisia kasvoja. Toiseksi rooliksi valitsimme kiusaajan auttajan, tytön joka tulisi esityksen edetessä kiusaajan tueksi ja turvaksi, ystäväksi. Esityksen varsinaisiksi rooleiksi siis valikoituivat kiusatun ja kiusatun ystävän roolit.

Roolien päättämisen jälkeen oli vuorossa esityksen juonen kehittäminen. Halusimme korostaa koulua ja koulukiusaamista esityksessämme, joten heti aluksi päätimme, että esityksen miljööna toimisi lähinnä kouluympäristö. Välillä esityksessä vilahtaisi myös kotiympäristö, mutta se ei olisi niin merkittävässä osassa esityksessä. Aloimme hahmotella tarinaa. Pääjuoneksi muodostui nopeasti ajatus siitä, että tarinan päähenkilönä olisi tyttö, joka ei aluksi ole kiusattu, mutta pian joutuu kiusaajien kynsiin. Kiusaamisen vaikutukset alkavat näkyä tytössä, ja lopulta hän on kirjaimellisesti aivan maassa. Tässä vaiheessa kuvaan astuu toinen tyttö, jonka on määrä auttaa kiusattu takaisin jaloilleen. Kiusatun auttaminen ei ole kuitenkaan niin yksinkertaista, vaan sen eteen joudutaan tekemään töitä, mutta lopulta luottamus voitetaan ja tytöistä tulee ystävykset. Näin aluksi hyvin onnettomalle tarinalle saadaan lopulta kuitenkin onnellinen loppu, mikä oli meidän ja myös hankkeistajan toive. Tällaisesta juonen hahmotelmasta loimme lopullisen esityksen.

Juonen muotoutumisen jälkeen alkoi musiikin valitseminen. Aloimme kerätä KLS-yhtyeen tuotannosta kappaleita, joita voisimme käyttää esityksessä. Kuuntelimme kappaleita sillä ajatuksella, ovatko ne varteenotettavia vaihtoehtoja esityksemme musiikiksi. Koska yhtyeen tuotanto oli valmiiksi todella tuttu, kappaleiden valinta oli melko helppo ja nopea toimenpide. Lopulta päädyimme valitsemaan esityksemme KLS:n kappaleet Saraste, Jää, Suru, Aurinko nousee, Maan korvessa (cover) ja Ilo. Ilo-kappale muodostui jo ihan alkumetreillä, silloin kun lupa musiikin käyttöön varmistui, opinnäytetyömme niin sanotuksi tunnusmusiikiksi. Mieltiesämme musiikkia, mieleemme nousi heti tämä kappale ja sen sanat, koska sen sanoitukset sopivat niin hyvin esityksemme ideaan. Tämän kappaleen sanoituksista tulee myös draamaesityksen nimi, *Sinä voit olla enkeli*.

Varsinaisen musiikin lisäksi tarvitsimme esitykseen myös ääniä, jotka kuuluisivat näkymättömille kiusaajille. Äännet kiusaajille tulivat omasta suustamme. Äänten

nauhoittaminen oli ehkä yksi hauskimpia esityksen valmistelun vaiheista. Tuntuu kamalalta, että ilkeiden sanojen ja lauseiden nauhoittaminen nauratti. Mutta ehkä huvittavuus piilikin juuri siinä, että sanat eivät lainkaan sopineet suuhumme eikä niitä todellisuudessa tulisi mieleen sanoa kenellekään.

Saimme valittua seitsemän kappaletta esitykseemme, mutta musiikkiasia ei ollut vielä sillä selvä. Osa kappaleista täytyi leikata ja kaikki kappaleet oli saatava yhdeksi musiikkitiedostoksi. Musiikin lisäksi tiedostoon tuli saada itse nauhoittamamme äänitiedostot. Tämä oli yksi suurimmista haasteistamme, koska kummallakaan meistä ei ollut kokemusta musiikin leikkaamisesta eikä tietoa siitä, millaisella ohjelmalla tällaisia toimenpiteitä musiikkitiedostoille tehdään. Ensimmäiseksi piti etsiä ohjelma, jolla musiikkia voisi muokata. Tämän löydyttyä piti ohjelmaa myös opetella käyttämään. Hyvän ystävän avustuksella musiikin leikkaaminen onnistui kuitenkin toivotulla tavalla. Pitkät puhelinsoitot ja uusien englannin kielen sanojen opiskelu tuottivat tulosta. Äänitiedoston tekeminen vei oman aikansa, mutta lopputulos palveli esitystä.

Kun onnistuimme saamaan kaiken musiikin ja äänet yhteen ja samaan musiikkitiedostoon, ryhdyimme luomaan esityksen taustalla näkyvää videota. Kuvia taustavideoon löysimme omista kuvatiedostoistamme, mutta otimme myös lisää kuvia sitä varten. Videoon valitsimme koulumiljöökuvia, koulu- ja kotimatkaan liittyviä kuvia sekä kotiympäristöön sopivia kuvia. Selkeiden miljöökuvien lisäksi videon loppupuolelle valitsimme lähinnä tunnelmaan vaikuttavia kuvia luonnosta ja yhden halauskuvan. Videon luomisessa käytimme Windowsin omaa Movie Maker-ohjelmaa. Ohjelmalla saimme yksinkertaisesti muokattua taustaa sellaiseksi, kuin työhömme tarvitsimme. Tehostimme joitakin kuvia erilaisilla efekteillä. Videota tehdessä piti olla tarkkana, että kuvat ja musiikki olivat sopusoinnussa keskenään. Videon tekeminen oli melko työlästä, mutta onnistunut lopputulos oli hyvin palkitseva.

Näyttelemisen, kuvien, musiikin ja äänten lisäksi käytimme havainnollistamiseen myös hieman rekvisiittaa. Rekvisiittaa ei ollut paljon, mutta vähäisilläkin esineillä oli suuri merkitys esityksemme kannalta. Joillakin rekvisiitoilla pystyimme esimerkiksi korostamaan taustavideoiden miljöötä. Kun valkokankaalle heijastui luokkahuoneen kuva, näyttelijä istui lavalla olleelle tuolille ja kun taas esiin tuli kuva tytön makuuhuoneesta ja sängystä, piiloutui tyttö peiton alle. Myös pienemmät rekvisiitat, reput, puhelin, selkään liimattava lappu, kirjat ja nallet, olivat tärkeitä elementtejä esityksessä. Myös eräs tärkeä rekvisiittaan liittyvä seikka oli kiusatun tytön vaihtuvat vaatteet. Kiusaamisen jatkuessa ja pahentuessa kiusattu tyttö alkoi vähitellen pukea ylleen mustia vaatteita. Mustien vaatteiden pukemisella pyrimme korostamaan kiusaamisen negatiivisia vaikutuksia: tuskaa, ahdistusta, pelkoa ja masennusta. Esityksen edetessä synkät tunteet saivat kuitenkin vähitellen väistyä, mitä pyrittiin korostamaan ja kuvamaan vastaavasti sillä, että mustat vaatteet vähitellen poistuivat kiusatun tytön yltä.

Kun taustavideo oli täysin valmis ja rekvisiitat tiedossa, pystyimme aloittamaan varsinaiset esityksen harjoitukset. Ensimmäiset harjoitukset olivat hieman nihkeitä, koska keskittyminen ei ollut helppoa ja myös ideat tarinan tapahtumista ja etenemisestä vaihtuivat ja kehittyivät koko ajan. Muutamien harjoituskertojen jälkeen näytteleminen ja tarinan eteneminen alkoivat sujua, kun juoni oli saanut lähes lopullisen muotonsa. Emme missään vaiheessa kirjoittaneet varsinaista käsikirjoitusta, vaan esitys muotoutui lopulliseen muotoonsa keskustelujemme ja kokeilujemme kautta, läpi koko esityksen luomisprosessin. Viimeisimmät muutokset ja lisäykset esitykseen tulivat vasta epävirallisissa kenraaliharjoituksissa. Esityksemme oli siis muutosten alla aivan loppuun asti.

Kirjoitimme myös lopussa esitetyn puheen puhtaaksi vasta viimeisten kenraaliharjoitusten jälkeen. Pitkään olimme jo suurpiirteisesti tienneet, mitä kaikkea loppupuheessa puhuisimme. Päätavoitteenamme oli, että puheella avaisimme tarinan

vielä niin, että jokainen katsoja varmasti ymmärtäisi sen tarkoituksen. Puheessa halusimme myös tuoda esille kiusaamisen vakavuutta ja sen eri muotoja. Halusimme kertoa hieman kiusaamiseen liittyvistä eri rooleista (katso 2.3). Kerroimme puheessa lapsille ymmärrettävällä tavalla fyysisestä, sanallisesta ja hiljaisesta kiusaamisesta. Otimme puheeseen mukaan tosiasian, että myös se, joka näkee kiusaamista, puuttumatta siihen, on kiusaaja.

Päädymme lopulta siihen, että puheessa kävisimme vuoropuhelua. Kiusattu sai roolihahmossaan kertoa, miltä kiusaaminen hänestä tuntui. Toinen meistä puolestaan esitti faktoja kiusaamisesta. Jottei puhe kävisi lapsille liian tylsäksi, halusimme tehdä jotain, jossa lapset pystyivät edes hieman osallistumaan lopun puheeseen. Päädymme ratkaisuun, jossa kysyisimme katsojilta, miltä luokalta he olivat tulleet. Päätimme myös osallistaa yleisöä sopimuksella, ettei heidän koulussa kiusattaisi. Kättä kohottamalla jokainen saisi luvata, ettei ainakaan itse osallistuisi koulukiusaamiseen millään tavalla.

Kun ensiesityksen päivä alkoi lähestyä, oli pakko myöntyä siihen, että esitys olisi valmis muille esitettäväksi. Esitystä olisi varmasti voinut viilata ja parantaa ties kuinka kauan, jos minkäänlaista aikarajaa ei olisi ollut. Paria päivää ennen todellista näytön paikkaa päätimme järjestää epäviralliset kenraaliharjoitukset. Esitimme kahtena päivänä esityksen erilaisille koeyleisöille. Ensimmäiset kenraaliharjoitukset pidimme kotonamme kahta päivää ennen ensiesitystä. Näihin harjoituksiin pyysimme yleisöksi kolmea luokkatoveriamme. Toiset kenraaliharjoitukset pidimme seuraavana päivänä eli päivää ennen ensiesitystä. Tähän harjoitukseen saimme yleisöksemme yhden luokkatoverimme sekä toisen meidän perheenjäsenet, jotka olivat vierailulla kotonamme.

Molemmissa harjoituksissa oli siis kolmen hengen yleisöt ja molemmista sai arvokasta arviointia ja kehitysehdotuksia. Kehittämismahdollisuudet olivat paria päivää ennen varsinaista esitystä rajalliset, mutta yleisön kommenttien pohjalta

teimme vielä pari pientä muutosta. Ensimmäisessä esityksessä yleisönämme oli kolme yhteisöpedagogiksi opiskelevaa nuorta naista, ja toisessa kaksi nuortamiestä, joista toinen opiskelee myös yhteisöpedagogiksi, sekä yksi koulussa työskentelevä nainen, joten saimme arvioita monenlaisista erilaisista näkökulmista, mikä oli arvokasta esitystämme ja sen viime hetken kehittelyä ajatellen.

5.2 Esityksen toteutus

Ylivieskan alakouluista kolme yhdeksästä vastasi lähettämäämme sähköpostiin tarjoamastamme draamaesityksestä ja näiden kolmen koulun rehtoreiden kanssa sovimme esitysten päivämääristä ja aikatauluista. Esitimme esityksen siis kolmen koulun, Päivärinnan, Katajan ja Ojakylän koulun oppilaille ja henkilökunnalle. Esityksiä oli kuitenkin yhteensä neljä, koska Katajan koululla esitimme esityksen nuoremmille ja vanhemmille oppilaille erikseen. Toteutimme esityksemme kahtena eri päivänä. Ensimmäinen esityspäivä oli perjantaina 21.2.2014, jolloin esiinnyimme Päivärinnan ja Ojakylän koulun väelle. Toinen esityspäivä oli maanantaina 24.2.2014, jolloin esiinnyimme kahdesti Katajan koululla. Kaikkiaan esiinnyimme arviolta noin 500 katsojalle, joista Päivärinnan koulu käsitti noin 250, Katajan koulu noin 200 ja Ojakylän koulu noin 50 katsojaa.

Päivärinnan koulun kanssa olimme sopineet, että saimme esiintyä Ylivieska-talo Akustiikan suuressa salissa. Akustiikan esitys oli varmasti vaikuttavin, koska paikka oli esiintymiseen räätälöity tila ja siellä oli mahdollisuus käyttää vielä ylimääräisiä tehokeinoja, jotka eivät muissa esityksissä olleet mahdollisia. Ojakylän koululla esiinnyimme aivan erilaisessa tilassa. Ojakylän koulu oli pieni kyläkoulu, jossa esiinnyimme yhdessä luokkatilassa. Tilaa oli rajallisesti ja periaatteessa esiinnyimme yleisön keskellä. Luokkatilassa esiintyessä täytyikin miettiä tarkkaan, että miten asettua ja olla estradilla, niin että samassa tasossa oleva yleisö

näkee kaikki tapahtumat. Ero Akustiikan ja Ojakylän koulun esityksen välillä oli merkittävä, mutta olimme alun perin suunnitelleet esityksen niin, että se on mahdollista esittää miltei missä vain, mikäli videon heijastamismahdollisuudet ja ääntöisto löytyvät. Katajan koululla esiinnyimme liikuntasalissa, joka oli suuri tila ja siten helpompi kuin luokkatila, mutta sielläkin esiintyminen tapahtui samassa tasossa yleisön kanssa, minkä vuoksi täytyi miettiä, miten jokainen yleisössä näkisi lavan tapahtumat. Meillä oli siis tilan resurssien suhteen kolme hyvin erilaista esitystä, mutta kaikissa näissä tiloissa esiintyminen onnistui.

Kaikki esitykset etenivät saman kaavan mukaan, joten kaikkia esityksiä ei ole syytä kuvata yksityiskohtaisesti. Akustiikan esitys oli tilojen ja tekniikan kannalta varmasti vaikuttavin ja sitä kautta myös onnistunein, joten tarkka ja yksityiskohmainen kuvaus esityksestä on juuri tästä esityksestä. Käytännössä kaikki esitykset olivat samanlaisia, mutta erilaisten tilojen vuoksi esityksissä oli aivan pieniä muutoksia ainakin tilankäytön suhteen. Näyttelijätkään eivät aina pysty täydellisen identtisiin suorituksiin ja inhimillisiä unohduksiakin voi sattua. Suurempia kömmähdyksiä ei tullut, mutta Katajan koulun ensimmäisessä esityksessä eräs rekvisiitta unohtui laittaa paikalleen. Se ei onneksi ollut merkittävä esityksen kulun kannalta, joten täytyi vain virheen tajutessaan jatkaa esitystä, kuin sellaista rekvisiittaa ei olisi esitykseen koskaan kuulunutkaan.

Esitys alkoi Karoliinan pienellä aloituspuheella:

Suomessa peruskouluissa kiusataan joka kymmenettä lasta, tai jopa useampaakin. Tänään te saatte kuulla ja nähdä, mitä se kiusaaminen voi olla ja miltä se meistä voi tuntua ja kuinka se meihin voi vaikuttaa. Draama, jonka te seuraavaksi näette, ei ole välttämättä hauska, ainakaan aluksi. Katsokaa sitä tarkasti, kuunnelkaa, havainnoikaa ja tuntekaa. Ennen kaikkea, katsokaa se vakavasti. Tässä on yhden koululaisen tarina.

Kun Karoliina oli pitänyt puheen, alkoi varsinainen draamaesitys. Karoliina poistui lavalta ja taustavideo lähti pyörimään. Musiikin alkaessa koululaisen roolissa ollut Annukka nousi yleisön joukosta takarivistä. Yleisön joukosta nousseen tytön asu ja meikki eivät olleet tavanomaisimmat. Kasvoillaan työllä oli miimikko-meikki ja asunaan mustavalkoinen raitapaita, mustat housut ja henkselit. Päässään työllä oli kokonaisuutta vieläkin erikoisemmaksi tekevä nallekarhulakki ja seläsään reppu. Tyttö lähti kulkemaan yleisöstä hiljalleen kohti esiintymislavaa, katsellen uteliaana ympärillään olevaa yleisöä ja muuta ympäristöä. Lavalla pyörivässä taustavideossa näkyi kuva koulurakennuksesta. Tyttö oli siis matkalla koululle.

Taustavideossa kuvat vaihtuivat koulun sisätiloiksi. Siinä kohdassa, jossa kuvassa näkyivät naulakot, tyttö riisui nallekarhulakkinsa pois. Kun taas taustalla kuva muuttui portaikoksi, tyttö nousi portaat esiintymislavalle. Taustalla pyöri edelleen kuvia, joiden mukaan esiintymislava oli nyt koulu. Tyttö liikkui lavalla hymyillen ja pysähtyi välillä asettelemaan käsiään miimikoille tyypilliseen tapaan ilmaan, kuin hänen edessään olisi ollut näkymätön seinä. Tyttö oli edelleen hymyssä suin katsellessaan ympärilleen ja jatkaessaan vaelteluaan lavalla.

Luokkatilan kuvan ilmestyessä taustalle, tyttö vaelteli yleisöstä katsottuna lavan vasemmassa laidassa olevan tuolin läheisyydessä. Huomattuaan tuolin, tyttö asetti lakkinsa sekä reppunsa tuolin selkänojalle onnellisena. Mutta juuri kun hän oli istumaisillaan tuoliin, kuului ääni:

No et todellakaan istu siihen!

Tyttö säikähti silminnähtävästi ja kavahti äkkiä pystyyn, katsellen hämmentyneenä ympärilleen. Hän otti tuolin selkänojalta lakkinsa ja reppunsa, jonka nosti selkäänsä. Tyttö ei ehtinyt paljon edellistä tilannetta ihmetellä kun taustalta kuului viiltävä kommentti:

Läski!

Tämäkin ääni säikäytti tytön ja hän lähti nopeasti pois päin tuolista, keskemälle lavaa, katsellen samalla epäuskoisen ja ahdistuneen näköisenä ympärilleen. Hän vetäisi nallekarhulakkinsa takaisin päähän samalla vaeltaen epävarmoin ja pienin askelin. Sitä seuraava kommentti sai tytön aina vain ahdistuneempaan nostamaan kädet kasvoilleen:

Ruma!

Neuvottomuus paistoi tytön kasvoilta, kun hän katseli arkana ympärilleen. Kysyvänä, yrittäen hieman hymyillä, hän nosti kätensä ilmaan ja yritti esittää omia juttujaan: näkymättömän seinän taputtelua ja näkymättömän köyden kanssa tempuilua. Toivo tytön ilmeestä alkoi hiipua liikkeen samalla hidastuessa ja käydessä vaisuksi, kun hyväksyntää hänen toimintaansa kohtaan ei tullut. Sen sijaan hän sai osakseen kylmät kommentit:

No lol!

Idiootti.

Tämä sai tytön tarttumaan tuskaisena päähänsä ja peruuttamaan esiintymislavan takaosaa kohti. Kun taustavideon kuvaksi vaihtui portaikko ja sen jälkeen koulurakennuksen ulkoportaat, tyttö lähti nopeasti kulkemaan pois päin lavalta. Hän astui esiintymislavan portaat alas ja kulki alhaalta esiintymislavan edestä toiselle puolen esiintymislavaa. Kun hän nousi toisella puolella esiintymislavalle johtaville portaille, taustavideo pimeni ja musiikki vaimeni hetkeksi.

Tytön päästyä lavalle musiikki vaihtui. Taustakuva näytti hetken öistä kuutamoa. Tyttö heitti lakin pois päästään ja repun selästään, samaan aikaan taustavideon kuva vaihtui pehmoleluin päällystetyksi sängyksi. Kun tyttö oli heittänyt lakin ja repun pois, hän sukelsi lavalla olleen peiton alle. Musiikki oli surumielistä ja siinä oli tilanteeseen sopivat sanat, joiden mukaan tyttö hieman käyttäytyikin. Esimer-

kiksi laulussa puhuttiin hiljaa peiton alla makaamisesta päivää peläten, jolloin tyttö nousi istumaan peittoon kääriytyneenä, lohduton ilme kasvoillaan. Tämän jälkeen tyttö laski peiton yltään ja nousi ylös maasta. Masentunut ilme kasvoillaan hän otti maasta mustan pipon, jonka puki päähänsä. Hän nosti maasta myös repun, jonka laittoi selkäänsä. Tyttö otti vielä mukaansa mustan paidan ja lähti laskeutumaan portaita alas pois lavalta. Tällä välin taustavideon kuva oli vaihtunut tytön huoneesta kuvaksi tiestä. Tyttö lähti taas kouluun.

Tyttö kulki taas lavan edestä kohti esiintymislavan toista päätä. Hieman esiintymislavan puolivälin ohitettuaan musiikki hiljeni ja taustalla kuva muuttui kuvaksi koulun pihasta. Samalla musiikki muuttui. Muuttunut musiikki oli painostavan kuuloista. Kun taustavideon kuvaan ilmestyi koulun pihaportaat, tyttö nousi esiintymislavalle vievät portaat ylös. Hän oli tullut taas kouluun. Lavalle päästessään tyttö pälyili ympärilleen arkana ja pelokkaana. Miltei heti hän kuuli äänen ivallisen naurun säestämänä:

Onpas sulla hieno paita.

Tämän kuullessaan tyttö katseli taakseen yhä synkkenevä ilme kasvoillaan. Tässä vaiheessa myös tytön ryhti oli painunut hieman kumaraan. Tyttö siirtyi hieman sivummalle ja heitti ylleen mustan hupparin. Musiikissa alkoi kuulua laulu, jossa oli taas tilannetta kuvailevat, synkät ja surumieliset sanat. Saatuaan hupparin ylleen ja repun takaisin selkäänsä, tyttö lähti kulkemaan pelokkaana. Hän kääntyili koko ajan katsomaan taakseen ja oli varautuneen oloinen, kuin jotakin paha olisi tapahtumassa. Hän säpsähteli, piteli päätään ja pälyili yhtenäin ympärilleen kulkiessaan lavalla. Lopulta hän vetäisi hupparinsa hupun pänsä suojaksi ja hupparin vetoketjun tiukasti ylös asti kiinni. Tyttö lähti taas kulkemaan kuten aikaisemminkin, yhtä pelokkaana.

Taustalle vaihtui taas luokkahuoneen kuva ja tyttö lähestyi esiintymislavan vasemmassa reunassa olevaa tuolia ja istui sille nopeasti huolestuneen näköisenä ja tipautti repun viereensä. Istuessaankin tyttö koko ajan vilkuili ympärilleen arkana ja pelokkaana. Luokkahuoneen kuva vaihtui taustalla käytävän kuvaksi ja tyttö nousi nopeasti ylös ja nosti repun maasta ja rutisti sen tiukasti rintaansa vasten katsellen ympärilleen toivottoman näköisenä. Näin kulkiessaan hän kuuli jälleen ivallisen äänen ja naurahduksen:

Jaa, leveä kuljetus tulee.

Tämän kuullessaan tyttö käännähti nopeasti hetkiseksi selkä yleisöön päin liikku- en samalla sivusuuntaisesti kohti lavan oikeaa reunaa niin että hänen selkäänsä liimautunut LÄSKI- lappu näkyi. Sitten hän kääntyi taas kasvot yleisöön päin, yhä pelokkaampi ja ahdistuneempi ilme kasvoillaan ja yhä rutistaen reppuaan rintaansa vasten, kunnes taas kuului ääni ja kova kolaus:

Saanks mä lainata sun puhelinta? Oho, se tippu!

Tämän kommentin aikana tyttö otti taskustaan puhelimen, joka sitten lensi kolisten maahan. Tyttö jähmettyi hetkeksi vain tuijottamaan puhelimen perään, mutta kiiruhti pian noutamaan puhelimensa maasta. Hän peruutti sen jälkeen keskem- mälle lavaa, avaten samalla ahdistuneena reppuaan ja kaivaen sieltä nalleaan, kun kuuli äänet:

Idiootti, idiootti.

Painu takasin sinne mistä oot tullukki!

Tässä vaiheessa musiikissa tuli niin sanottu huippukohta ja tytön käsissä olevasta repusta levähtivät kirjat lattialle ja reppu lensi myös lattialle. Tytön ahdistustaso alkoi koko ajan nousta lisää ja hän kiiruhti kokoamaan kirjojaan, mutta ne ikään kuin lentelivät vain hänen käsistään pois, hän ei saanut niitä kerätyksi. Tyttö yritti

jonkun aikaa kerätä kirjojaan, mutta luovutti sitten ja nousi ylös silminnähden ahdistuneena ja pelokkaana rutistaen nalleaan rintaansa vasten ja poukkoillen ympäriinsä. Pian hän alkoikin riuhtoa nalle käsissään, ikään kuin olisi taistellut nallesta jonkin näkymättömän kanssa. Tätä jatkui hetken, kunnes nalle lensi kauas lavan toiseen reunaan.

Tämän jälkeen tyttö tarttui käsillään päähänsä ja alkoi erittäin ahdistuneen ja miltei hysteerisen oloisena heilua ja horjahdella ympäri lavaa. Tässä vaiheessa taustalla ollut aiemmin huojumaan alkanut kuva koulun käytävästä alkoi nyt pyöriä, ja samoihin aikoihin tyttö käännähti selkä yleisöön päin ja lysähti maahan päästään kiinni pitäen. Tyttö heilui maassa taustalla pyörivän kuvan mukana ja painoi lopulta päänsä polviin hengittäen samalla hysteerisesti ja korostetusti, mikä näkyi hänen kehonsa liikkeissä. Lopulta musiikki alkoi pikkuhiljaa hiipua ja samalla tyttö painui yhä enemmän kasaan. Lopulta taustalla ollut pyörinyt kuva normalisoitui ja samalla tyttö muuttui liikkumattomaksi. Musiikista kuului enää yksi pitkä ääni ja lopulta sekin loppui kokonaan.

Tyttö jäi lavalle liikkumattomana ja musiikki vaihtui toisenlaiseksi, levollisemmaksi. Pian lavalle ilmestyi toinen tyttö. Tällä tytöllä oli yllään hieman tavanomaisempi vaatetus ja meikki sekä selässään reppu. Lavalle saapunut tyttö huomasi pian kiusatun tytön maassa kyhjäyttämässä. Tyttö tutkaili kiusattua kummissaan kaukaa ja peräännytti hieman pohtivainen ilme kasvoillaan. Yhtäkkiä hän huomasi kin maassa jotain, jonka hän kiiruhti noutamaan. Hän löysi aikaisemmin kiusatun tytön käsistä lentäneen nallen, jonka tämä toinen tyttö otti talteen ja laittoi reppuunsa. Nostaessaan reppua takaisin tyttö vilkuili maassa olevaa kiusattua, aivan kuin arpoen, mitä hänen tulisi tehdä. Hetkisen tyttö kamppailikin itsensä kanssa, mutta lähti sitten päättäväisesti lähestymään kiusattua.

Hän keräsi kiusatun ympärillä lojuneet kirjat ja pisti ne takaisin levällään olleeseen reppuun ja veti vetoketjun kiinni. Sitten hän otti repun käsiinsä ja vei ja laski sen

kiusatun viereen maahan. Tämän jälkeen tyttö lähti kulkemaan takaisin suuntaan josta oli tullut, mutta pysähtyi äkkiä ja kääntyi katsomaan vielä uudelleen kiusatun puoleen. Epäröivänä hän käännähti takaisin kulkemaansa suuntaan ja meinasi lähteä liikkeelle, mutta pysähtyi taas äkisti. Hän katsahti taas kiusatun puoleen ja lähtikin sitten päättäväisesti kiusattua kohti. Päästyään kiusatun lähelle, hän vielä katseli ja hieman epäröi, mutta laskeutui sitten repun viereensä maahan ja lähestyi kiusattua varovaisesti ja kosketti häntä olkapäähän.

Tästä kiusattu säpsähti kovin ja kavahti sen verran pystyyn, että vaihtoi äkkiä paikkaansa hieman kauemmaksi, kääntyen samalla kasvot yleisöön päin, mutta painaen ne taas takaisin polviinsa ja painuen kohti maata. Auttamaan saapunut tyttö säikähti myös kiusatun reaktiota kosketukseen niin, että pakeni hieman taemmaksi. Hän kuitenkin tutkaili kiusattua ja hänen liikehdintää ja palasi hitaasti takaisin lähemmäksi kiusattua. Hän katseli maassa kyhjäyttävää kiusattua kummastuneena ja lähestyi tätä hitaasti. Hän otti tytön repun maasta ja tuli aina vain lähemmäs. Kiusattu reagoi tähän niin, että yritti suojata itseään käsillään. Tästä huolimatta tyttö tuli reppu ojennettuna vieläkin lähemmäksi ja kosketti kiusattua olkapäähän. Tämä sai kiusatun nostamaan katseensa hämmentyneenä, jolloin tyttö ojensi reppua kiusatulle hymyillen. Hämmentynyt ja sekavan oloinen kiusattu nappasi repun ja rutisti sen rintaansa vasten toljottaen tyttöä hölmistyneenä.

Tyttö oli lähes yhtä hämmentynyt ja kummissaan tutkaillessaan kiusattua. Hän lähestyi taas hieman varovasti kiusattua, joka pälyili arkana ja edelleen hölmistyneenä tytön liikkeitä. Tätä toistensa tarkkailua jatkui hetkisen, kunnes auttamaan saapunut tyttö huomasi kiusatun selässä olleen lapun. Kimpaantuneena tyttö riuhtaisi lapun irti ja ruttasi sen voimakkaasti ja paiskasi maahan. Tytön reaktio sai hämmentyneen kiusatun yhä hölmistyneemmäksi. Tämän jälkeen tyttö lähestyi taas kiusattua ja tarttui kiusatun reppuun. Hölmistynyt kiusattu irrotti otteensa repusta, ja hänen kätensä jäivät toimeettomina pystyyn hänen eteensä. Tyttö auttoi

repun hämmentyneenä ympärilleen vilkuilevan kiusatun selkään, ja juoksi sitten hakemaan oman reppunsa hieman kauempaa ja nosti sen nopeasti selkäänsä. Sitten tyttö kiiruhti takaisin kiusatun luo ja alkoi innostuneena osoittaa kiusatulle heidän edessään aukeavaa ympäristöä, pyytäen kiusattua lähtemään hänen mukaansa sinne. Kiusattu ei kuitenkaan vaikuttanut yhtään innostuneelta, päinvastoin pelokkaalta ja kauhistuneelta ja pyörittikin vanhasti päätänsä. Tyttö yritti maanitella kiusattua, mutta tämä pyöritti vain päätään vajoten hieman kyyrympään asentoon. Tyttö yritti vielä, ja laski hupun kiusatun päältä.

Tämä sai kiusatun jähmettymään kauhusta kankeana paikalleen, vetämään käsiä kasvojensa eteen ja sulkien silmänsä tiukasti kiinni, kuin valmiina vastaanottamaan jotain ikävää. Kiusatun hämmennys oli taas suuri, kun tyttö ei tehnyt mitään muuta, kuin laski hänen huppunsa alas ja hypähteli sitten hänen toiselle puolelleen, yrittäen taas innokkaana maanitella kiusattua lähtemään hänen mukaansa. Edelleenkään kiusattu ei ollut innostunut, vaan pyöritteli ahdistunut ilme kasvoiltaan päätään valuen samalla kasaan. Maanittelua jatkui jonkin aikaa, mutta kiusattu ei halunnut millään lähteä. Hän osoitti toiseen suuntaan, jonne yritti lähteä. Toinen tyttö yritti kovasti saada kiusattua muuttamaan mieltänsä ja lopulta sai kiusatun hieman lähestymään haluamaansa suuntaa.

Sitten tyttö ojensi kätensä. Tässä vaiheessa kuva taustalla muuttui kuvaksi puun oksistosta ja musiikkikin muuttui erilaiseksi, aluksi hyvin hidastempoiseksi. Kädenojennus pysäytti kiusatun täysin. Hän katsoi epäuskoisena eteensä ojennettua kättä ja tyttöä, joka sen oli ojentanut. Sitten hän varovaisesti ja ihmeissään tarttui käteen. Tytöt katsoivat hetken toisiaan, ja sitten kättään tarjonnut tyttö lähti kulkemaan melko vauhdikkaasti. Perässä tuleva kiusattu tyttö alkoi kuitenkin pian jarrutella ja kyyristyi pelokkaana päätään peitellen. Eteenpäin haluava tyttö oli hieman kummissaan ja rohkaisi kiusattua tyttöä ja viittoi, ettei ole hätää ja he jatkoivat matkaa.

Tuskin askeltakaan kuitenkaan saatiin otetuksi, kun kiusattu tyttö alkoi taas jarrutella, mutta edellä kulkeva tyttö yritti taas tyynnyttellä ja rohkaista kulkemaan eteenpäin, ottaen välillä tyttöä molemmista käsistä kiinni ja katsoen häntä lempeästi silmiin. Päästyään keskelle lavaa, edellä kulkenut tyttö pysähtyi ja otti kiusattua tyttöä käsistä ja katsoi tätä silmiin. Sitten hän otti reppunsa pois selästä ja laski sen maahan ja rohkaisi kiusattua tyttöä tekemään samoin. Hieman kummissaan kiusattu tyttö laski myös oman reppunsa maahan ja katsoi kysyvästi toista tyttöä. Yhtäkkiä tyttö innostui kovasti ja alkoi viittoa, että haluaisi leikkiä taputusleikkiä tytön kanssa. Kiusattu tyttö oli edelleen hämmentynyt, mutta alkoi hitaasti hieman yrittää tehdä taputusleikin liikkeitä toisen tytön perässä. Pian leikki alkoi onnistua, mutta kiusattu oli edelleen hieman kummissaan tilanteesta.

Yhtäkkiä leikistä innostunut tyttö nappasi kiinni kiusatun tytön päässä olleeseen pipoon, mikä sai kiusatun tytön pelästymään ja perääntymään. Toinen tyttö säikähti tapahtunutta ja kiiruhti äkkiä kiusatun luo ja ojensi pipon takaisin hänelle ja yritti vakuuttaa, ettei halunnut viedä pipoa tältä. Tyttö pyyhkäisi vielä hiukset kiusatun naamalta tämän korvien taakse ja hymyili hyväksyvästi hänelle. Tämä sai kiusatun aivan ymmälleen. Hän jäi kummastuneena katsomaan tytön perään, joka lähti pyörähdellen tanssimaan takaisin keskemmälle lavaa. Kiusattu jäi katselemaan tanssahtelevaa tyttöä, joka viittoi kiusattua tulemaan mukaan. Kiusattu lähestyi tyttöä ja samalla avasi mustan hupparinsa vetoketjun. Hän katseli tanssivaa tyttöä. Kiusattu halusi lähteä mukaan tanssiin ja heitti pipon käsistään maahan.

Kun tanssahteleva tyttö huomasi kiusatun lähestyneen hän tuli onnellisena tytön luo ja tarttui tätä käsistä. Otettuaan kiusattua tyttöä käsistä, tanssiva tyttö alkoi tanssittaa kiusattua. Kiusattu tyttö oli edelleen hyvin hämmentynyt, kun tytöt liikkuvat tanssahdellen lavalla. Yhtäkkiä tanssiva tyttö pyöräytti tytöt ympäri niin, että musta huppari tytön päältä kuoriutui nopeasti pois. Kiusattu oli ihmeis-

sään ja katsoi toista tyttöä. Tyttö tanssahteli takaisin kiusatun luo, otti häntä käsistä, pyörähteli sitten taas muutaman kerran ja otti taas ihmeissään olevaa kiusattua käsistä kiinni ja he tanssivat taas. Siinä pyörähdellessään kiusatunkin ilme alkoi vähitellen muuttua iloisemmaksi, hymy eksyi hänen huulilleen.

Yhtäkkiä tanssimisen aloittanut tyttö tajusi jotain, ja hän nosti kätensä ilmaan sen merkiksi, että hänellä oli jotain näytettävää. Kiusattu oli jälleen ihmeissään, ja toinen tyttö kiiruhti repulleen. Hän avasi sen ja kaivoi sieltä esiin kiusatun aiemmin hukkaaman nallen. Tyttö ojensi nallea innoissaan ja hymyillen kiusatulle tytölle. Ihmetys valtasi kiusatun kasvot hänen nähdessään nallensa, ja hän lähestyi hitaasti rakasta leluaan. Saadessaan nallen käsiinsä kiusattu tyttö katsoi hetken kummastuneena nallea, katsoi sitten sitä ojentanutta tyttöä, riemastui ikihyviksi ja ryntäsi nallen antanutta tyttöä kohti ja he halasivat riemuissaan, pyörien monta kertaa ympäri. Tyttöjen halatessa taustalle ilmestyi luontokuvien sijaan kuva halaavista tytöistä.

Sitten kiusattu katsoi taas onnellisena nalleaan, kun toinen tyttö nosti taas kätensä ilmoittaen, että hänellä on vielä jotakin näytettävää. Hän kaivoi repustaan vielä yhden nallen, hänen omansa ja riemastus oli suuri molemmilla tytöillä. Tytöt oikein hypähtivät riemusta ja lähestyivät toisiaan niin, että nallet pääsivät tervehtimään toisiaan. Onnellisina he halasivat omia nallejaan, kunnes kiusattu tyttö yhtäkkiä keksi ja osoitti, että lähdettäisiin yhdessä katselemaan ympärille. Tytöt riemastuivat siitä taas niin, että aivan hypähtelivät onnesta. Kumpainenkin nouti maasta reppunsa ja heitti selkäänsä. Sitten he vielä katsoivat toisiaan ja riemukaina ryntäsivät halaaman toisiaan, taas pyörähtäen useita kertoja. Sitten he ottivat toisiaan kädestä, katsahivat toisiaan silmiin onnellisina, ja lähtivät vauhdikkaasti yhdessä pois lavalta ja salista.

Tässä vaiheessa taustavideossa esiin ilmestyi teksti, *Sinä voit olla enkeli*, jonka jälkeen musiikki vaihtui ja näkyville ilmaantuivat lopputekstit. Lopputekstien aika-

na soiva musiikki oli niin sanottu draaman tunnuslaulu, koska tässä laulussa tulivat sanat:

Kasvata siivet selkääsi, sinä voit olla enkeli.

Kun lopputekstit olivat tulleet, tytöt ilmestyivät salin toiselta puolelta takaisin lavalle. Musiikin loputtua oli vuorossa vielä loppupuhe, jolla haluttiin varmistaa, että draamaesityksen sanoma tulisi varmasti jokaiselle selväksi.

Puhe eteni siten, että vuorollaan äänessä oli kiusattu ja vuorollaan kiusaamiseen puuttunut. Kiusattu kertoi lähinnä omista kokemuksistaan ja kiusaamiseen puuttunut kertoi faktoja kiusaamisesta ja siihen puuttumisesta. Puheen tarkoituksena oli tuoda ymmärrystä kiusaamisen vääryydestä ja rohkaisua siihen puuttumiseen. Puhe siis alkoi siitä, että kiusattu kertoi, miten juuri oli nähty palanen hänen elämästään ja siitä mitä tapahtui kun hän meni kouluun. Tyttö kertoi, että kouluun meneminen oli tuntunut kivalta, ja hän oli innoissaan odottanut saavansa uusia kavereita. Kouluun meneminen oli ollut iloinen asia. Jotain kuitenkin tapahtui ja hän ei saanutkaan kavereita vaan häntä kohtaan käyttäytyttiinkin ikävästi. Häntä alettiin kiusata, mikä sai hänet jopa pelkäämään koulunkäyntiä.

Tämän jälkeen kiusattua auttamaan tullut tyttö puhui siitä, miten ketään ei saa kiusata, ja miten siitä on määrätty jopa Suomen laissa. Niin oppilailta kuin myös opettajilla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Hän kertoi myös kiusaamisen erilaisista muodoista ja siitä, että kiusaamista ei ole vain sen selkeimmin näkyvät muodot vaan se voi myös olla huomaamatonta. Hän mainitsi myös sen, että kiusaamisen näkeminen puuttumatta siihen lasketaan kiusaamiseksi. Lopuksi hän otti esille ajatuksen, että tulisi aina miettiä, miltä toisista tuntuu – pitäisi toimia aina niin kuin tahtoisivat toisten toimivan itseään kohtaan.

Kiusattu avasi jälleen omia kokemuksiaan. Hän pureutui syvemmin kiusaamiseen ja sen vaikutuksiin. Hän kertoi siitä, miten kiusaaminen on aina todella ikävä asia ja miten siitä ylitse pääseminen voi olla vaikeaa. Hän kertoi kuitenkin oman kokemuksensa siitä, mikä häntä oli auttanut kiusaamisesta selviämisessä. Ensin hän mainitsi sen, että hän löysi ystävän, ihmisen joka kohteli häntä hyvin ja auttoi häntä. Hän kertoi, miten oli jutellut kiusaamisesta ystävänsä kanssa ja olivat tulleet siihen tulokseen, että kiusatun tulisi antaa anteeksi kiusaajille. Vaikka kiusattu ei henkilökohtaisesti voinutkaan antaa kiusatuille anteeksi, helpotti hänen oloaan jo tämäkin anteeksiantamattomuuden ja katkeruuden hylkääminen. Tämän jälkeen tilanteeseen oli alkanut todella tulla muutoksia, kun tytöt päättivät yhdessä kertoa kiusaamisesta opettajalle. Opettaja oli ottanut asian hoitoonsa ja puhunut asiasta kiusaajien kanssa. Tämä oli johtanut sellaiseen tilanteeseen, että kiusaajat olivat katuneet tekojaan ja olivat halunneet pyytää anteeksi. Kiusaajat pyysivät siis kiusatulta tytöltä anteeksi, jolloin kiusattu sai todella antaa anteeksi kiusaajille.

Sitten toinen tyttö, kiusatun ystävä, kertoi siitä, miten anteeksiantaminen, anteeksipyytäminen ja anteeksisaaminen ovat elämän hienoimpia asioita. Hän korosti myös sitä, miten kiusaajan tulee muistaa, että kaikki tekevät virheitä ja on mahdollista saada uusi, toinen mahdollisuus. Voi katua tekoaan ja pyytää anteeksi sekä luvata itselleen, ettei tee enää niin. Hän korosti myös sen merkitystä, että jokaisen pitäisi antaa itselleen anteeksi virheensä. Tämän jälkeen hän otti puheeksi sen, mitä tulisi tehdä, jos näkee kiusaamista. Hän kertoi, että kiusaamista nähdessään voi olla arkienkeli, kasvattaa siivet selkäänsä ja auttaa kiusattua ja olla hänen ystävänsä. Hän sanoi, että aina ei kuitenkaan ole niin helppoa mennä kiusatun luo ja olla hänen ystävänsä, mutta auttaa voi myös muulla tavoin. Kertomalla asiasta eteenpäin jollekin aikuiselle, vaikka opettajalle tai omalle vanhemmalle, pystyy auttamaan kiusattua.

Asiaa kiusaamisesta oli tullut paljon ja siksi vuorossa oli pieni yleisön herättely, kun kiusattu halusi tietää, ketä kaikkia saliin oli eksynyt. Hän lähti esikoululaisista aina kuudesluokkalaisiin asti kyselemään, luokka-aste kerrallaan, ketä on paikalla ja aina oman luokkansa kuullessaan lapset saivat nostaa kätensä ylös. Lopuksi kysyttiin myös oliko opettajia paikalla ja vielä joitakuuta, jotka eivät olleet saaneet nostaa kättään. Tämän jälkeen kiusattu puhui siitä, että vaikka salissa oli niin paljon erilaisia, eri-ikäisiä ja erilaisissa tehtävissä olevia ihmisiä, niin kaikki kuitenkin ovat täysin samanarvoisia. Kukaan ei ole toista parempi vaan kaikki ovat yhtä arvokkaita. Ja tämän vuoksi kaikilla on se oikeus olla tulematta kiusatuksi.

Yhtäkkiä kiusatun ystävä sai idean sopimuksesta, että yleisössä olleessa koulussa ei kiusattaisi ollenkaan vaan kaikki olisivatkin kavereita. Hän korosti tehtävän vaativuutta, mutta samalla puhui rohkaisevasti uskovansa juuri tämän koulun kykyyn toteuttaa sopimus. Hän vielä kysyi yleisöltä, pystyisivätkö he siihen ja vastaukseksi sai lasten kuoron, joka oli sitä mieltä, että he kyllä pystyisivät. Lopuksi vielä sen merkiksi, että lupautuu olemaan kiusaamatta, jokainen sai nostaa kätensä ylös. Puhujien lisäksi kädet nousivat myös yleisössä hyvin ja puhujat reagoivat tähän onnellisilla huudahduksilla. Onnistuneen sopimuksen solmimisen jälkeen toivotettiin ihanaa ja kiusaamatonta loppuvuotta ja koko loppuelämää kaikille ja kiitettiin kaikesta.

5.3 Draamaesityksen mahdollisuudet seurakunnassa

Koulukiusaaminen jatkuu valitettavasti usein myös vapaa-ajalla niin valvotussa tilassa, kuin paikassa, jossa aikuisen valvovaa silmää ei näy (Valopilkkuprojekti 2014). Tästä syystä kiusaamista ehkäisevää ja siihen puuttuvaa työtä täytyy tehdä muuallakin kuin koulumaailmassa. Kiusaamisen jatkuessa vapaa-ajalle kiusaamiseen pystyvät puuttumaan myös muut lasten ja nuorten kanssa toimijat kuin kou-

lun henkilökunta. Yleensä kuitenkin kiusaamista ja kiusaamisen uhreja ei huomioida harrastuksissa tai muussa vapaa-ajan toiminnassa (Holmberg-Kalenius 2008, 100). Yhteistyö eri ammattiosajien kesken kiusaamistapauksissa on tärkeää, vaikka sitä osataankin hyödyntää harvoin (Hamarus 2008, 91).

Seurakunnan tilat ovat yksi paikka, jossa lapset ja nuoret viettävät vapaa-aikaansa erilaisissa kerhoissa ja nuortenilloissa. Seurakunnan rooli nuoren elämässä korostuu etenkin silloin, kun hän aloittaa rippikoulunsa. Seurakunnan työntekijästä voi muodostua lapsen tai nuoren elämään tärkeä aikuinen, jolle hän pystyy kertomaan elämänsä vaikeistakin asioista. Myös kiusaamistapaukset voivat tulla aikuisen tietoon tätä kautta. Tällaisissa tapauksissa seurakunnan työntekijällä on velvollisuus puuttua kiusaamiseen jo pelkän kirkon periaatteen vuoksi. Lapsen oikeuksien puolustaminen on kirkolle tärkeä tehtävä, jonka juuret ovat syvällä kristillisen uskon perustassa (Rakkauden lahja - piispojen puheenvuoro perheestä, avioliitosta ja seksuaalisuudesta 2008, 104-105).

Seurakunta ja koulu tekevät yhteistyötä muun muassa koulupäivystyksen kautta (Luodeslampi & Karjalainen 2005, 119-126). Seurakunnan työntekijä voi kuulua myös oppilashuoltoryhmään (Hamarus 2008, 91). Koulukiusaamisesta kertovan draamaesityksen avulla seurakunta ja koulu pystyisivät laajentamaan yhteistyötänsä. Seurakunta voisi olla esimerkiksi mahdollinen esitysten tarjoaja. Seurakunta voisi hyödyntää draamaesitystä myös omassa toiminnassaan. Koulukiusaamisesta kertovaa esitystä voisi helposti hyödyntää esimerkiksi rippikouluihin, jossa yleensä koulussa aloitettu kiusaaminen jatkuu, tai uusi kiusaamistapaus saa alkunsa.

Draamaesityksessä käytetty musiikki on peräisin KLS -nimiseltä gospelyhtyeeltä. Draamaesitys saa siis seurakuntaan liitettävän elementin jo taustamusiikkinsa pohjalta, vaikka taustamusiikista ei varsinaisesti tullutkaan esille evankeliumin

sanoma musiikkiin tehtyjen leikkauksien vuoksi. Seurakunnissa esitettäviin tai seurakunnan tarjoamiin esityksiin taustoista pystyisi tekemään halutessaan myös kristillisyyttä painottavat. Videotaustaan voisi lisätä esimerkiksi kohtia Raamatus- ta tekstikuvina. Loppupuheessa pystyisi vetoamaan vielä tarkemmin Jeesuksen opettamaan kultaiseen sääntöön "Kaikki, minkä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää te heille." (Matt. 7:12). Loppupuheeseen olisi mahdollisuus myös liittää rukous koulukiusaamista vastaan.

6 ARVIOINTI

Draamaesityksemme koulukiusaamisesta näki yhteensä noin 500 henkilöä. Tämä osuus arvioi esitystämme palautteiden valossa ja käsittää oman arviointimme esityksestä sekä sen onnistumisesta. Myös kehittämistehtävien onnistumista mitataan palautteiden avulla. Ensimmäisessä osiossa kuvataan, kuinka palaute on kerätty, sekä kerrotaan suullisesti saadusta palautteesta. Toinen osio käsittelee oppilailta kerättyä palautetta (LIITE 1 & LIITE 2). Kolmannessa osiossa käsitellään opettajien esityksestä ja draaman käytöstä kasvatustyössä antamaa palautetta (LIITE 3). Viimeinen alaluku sisältää oman arviointimme esityksestä ja sen onnistumisesta teoriapohjan ja muilta kerättyjen arviointien pohjalta.

6.1 Esityksen palaute

Keräsimme esityksestämme palautetta kirjallisesti oppilailta ja opettajilta valmistelemiemme kyselykaavakkeiden (LIITEET 1-3) avulla. Suullista palautetta saimme välittömästi esityksien jälkeen omalta opettajaltamme, alakoulujen opettajilta ja Ylivieska-talo Akustiikan äänimieheltä Veli Lesell:tä, joka on nähnyt työssään monia erilaisia näytöksiä.

Suullisessa palautteessa esityksen kerrottiin onnistuneen. Se herätti tunteita. Monet kertoivat liikuttuneensa, kun tarinan päähenkilöä kiusattiin. Tarina oli koskettava, ja siihen pystyi eläytymään helposti. Esityksen nähneet opettajat ja äänimies Lesell kertoivat, että draamaesityksen onnistumista voitiin myös mitata sillä, kuinka hiljaa lapset olivat koko esityksen ajan. Puhetta, naurua tai kuiskailua ei juuri kuulunut. Kaikki istuivat hiljaa ja keskittyivät näytökseen. Lapset maltoivat kuunnella myös puheosuuden, jossa draamaesitys avattiin vielä sanoin. Tämä siis

kertoi esityksen olleen onnistunut, ja luultavasti se oli myös saanut lapset ajattelemaan koulukiusaamisen kamaluutta.

Kirjallisessa palautteessa halusimme saada vastauksia kehittämistehtäviimme. Teimme palautelomakkeet, jonka perusteella pystyisimme arvioimaan esityksemme onnistumista kehitystehtäviemme näkökulmasta. Esikoululaisten sekä yks- ja kakkosluokan oppilaiden palaute kerättiin luokassa opettajan johdolla. Oppilaat saivat suullisesti kertoa esityksestä opettajan johdettujen kysymysten (LIITE 1) kautta. Vanhemmat oppilaat saivat itse täyttää palautekyselyn paperille (LIITE 2). Kyselyssä sai arvioida esitystä rasti ruutuun menetelmällä. Lomakkeessa oli tilaa myös kirjoittaa halutessaan omin sanoin palautetta. Opettajien palautekyselyt (LIITE 3) olivat laajempia kuin oppilaiden. Opettajien palautekyselyihin kysymykset valittiin arvioimaan draamaa kasvatuksellisesta näkökulmasta. Opettajien kyselyssä käytettiin avoimia kysymyksiä. Palautelomakkeet löytyvät liitteistä.

Opettajille tarkoitettuun kyselyyn (LIITE 3) vastasi yhteensä 11 opettajaa eri kouluista. Esikoululaisista sekä ensimmäisen ja toisen luokan oppilaista kyselyyn (LIITE 1) vastasi yhteensä kuusi eri luokkaa opettajansa johdolla. Jokaisessa luokassa oli arviolta noin 15-25 oppilasta. Kolmannen, neljännen, viidennen ja kuudennen luokan oppilaista 159 vastasi palautekyselyyn (LIITE 2). Palautetta kerättiin eri muodoissa yhteensä kaiken kaikkiaan noin 270 henkilöltä.

6.2 Oppilaiden palaute

Oppilaille suunnatussa palautteessa pyrimme tarkastelemaan, kuinka lapset ymmärsivät draamaesityksen ja siinä ilmenneet kiusaamismuodot. Halusimme kyselyiden (LIITEET 1 & 2) avulla myös tarkastella, millaisia ajatuksia ja tunteita esitys

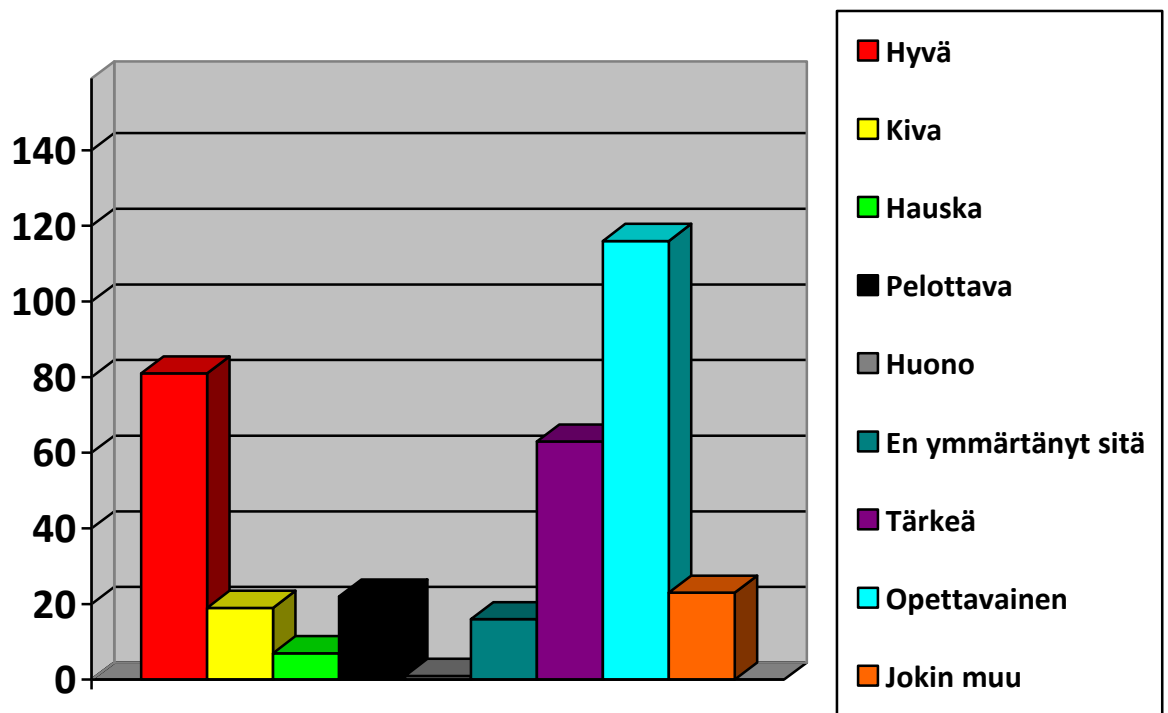
herätti. Tätä varten esikouluikäisten sekä 1-2-luokan oppilaiden kyselylomakkeessa (LIITE 1) opettajan tehtävänä oli listata lapsille heränneitä ajatuksia esityksestä. Vanhempien oppilaiden itse täyttämässä kyselylomakkeessa (LIITE 2) haimme vastauksia samaan kysymykseen listaamalla vaihtoehtoja, millainen esitys oli, antaen oppilaan itse rastiittaa sopivat vaihtoehdot. Jätimme mahdollisuuden kertoa ajatuksiaan myös omin sanoin vielä erikseen sille varattuun tilaan.

Pienempien oppilaiden, eli esikoululaisten ja ensimmäisen ja toisen luokan oppilaiden kyselyiden (LIITE 1) vastauksista kävi selvästi ilmi, että lapset olivat ymmärtäneet, että draamaesityksessä kiusattiin tyttöä. Lapset tunnistivat kiusaamisen eri muotoihin sisältyviä kiusaamistapoja. Palautteissa mainittiin esityksessä tapahtuneen nimittelyä, tönimistä, haukkumista, määräilyä, leikeistä ulos jättämistä, tavaroiden heittelyä ja sitä, ettei kukaan hymyillyt kiusatulle. Lapset tunnistivat kiusatun tuntuneen pelkoa koulupäivää ja koulua kohtaan. Lapset olivat kertoneet kiusatusta tuntuneen pahalta, surulliselta, kurjalta ja yksinäiseltä pelokkuuden lisäksi.

Pienemmät lapset olivat havainneet kiusatun saaneen kaverin, jota kiusattu oli säikähtänyt ensin. Lapset olivat huomanneet, että toisesta työstä tuli pian kiusatun kaveri. Toinen tyttö oli lasten mielestä ystävällinen ja kiltti, joka tanssi ja leikki. Lapset huomasivat, että kaverin kanssa kiusatulle tuli hyvä mieli. Lapset olivat huomanneet, että draamaesityksessä annettiin anteeksi. Onnellinen loppu oli mainittu tavalla tai toisella kaikissa pienempien oppilaiden palautteissa, vaikkei kahdessa niistä erikseen mainittu lopussa saadusta kaverista. Osa pienemmistä oppilaista oli ollut esityksen jälkeen selkeästi levottomia ja vaivaantuneita, jonka opettaja oli tulkinnut niin, että esitys oli koskettanut lapsia.

Pienempien lasten palautteista sai selville, että lapset olivat kokeneet esityksen opettavaisena ja tärkeänä. Monet olivat kertoneet, että esityksessä oli opetettu, ettei ketään saa kiusata, kiusattua pitää auttaa, ja kiusaamisesta pitää kertoa aikuiselle. Palautteista huomasi, että varsinaisen näytelmän jälkeinen puheosuus oli myös kuunneltu tarkasti. Toisille oli jäänyt mieleen, kun lopun puheessa kerrottiin siitä, kuinka kiusattu ja kiusatun ystävä olivat myöhemmin kertoneet asiasta opettajalle. Osa oli maininnut palautteessa lopussa tehdystä lupauksesta, ettei heidän koulussaan kiusata.

Isompien oppilaiden, eli kolmos-, nelos-, viitos-, ja kuutosluokkalaisten palautekyselyiden (LIITE 2) vastausten perusteella pystyi mittaamaan millainen draamaesitys oppilaiden mielestä oli, ja mitä kaikkea oppilaat olivat havainneet esityksessä olleen.

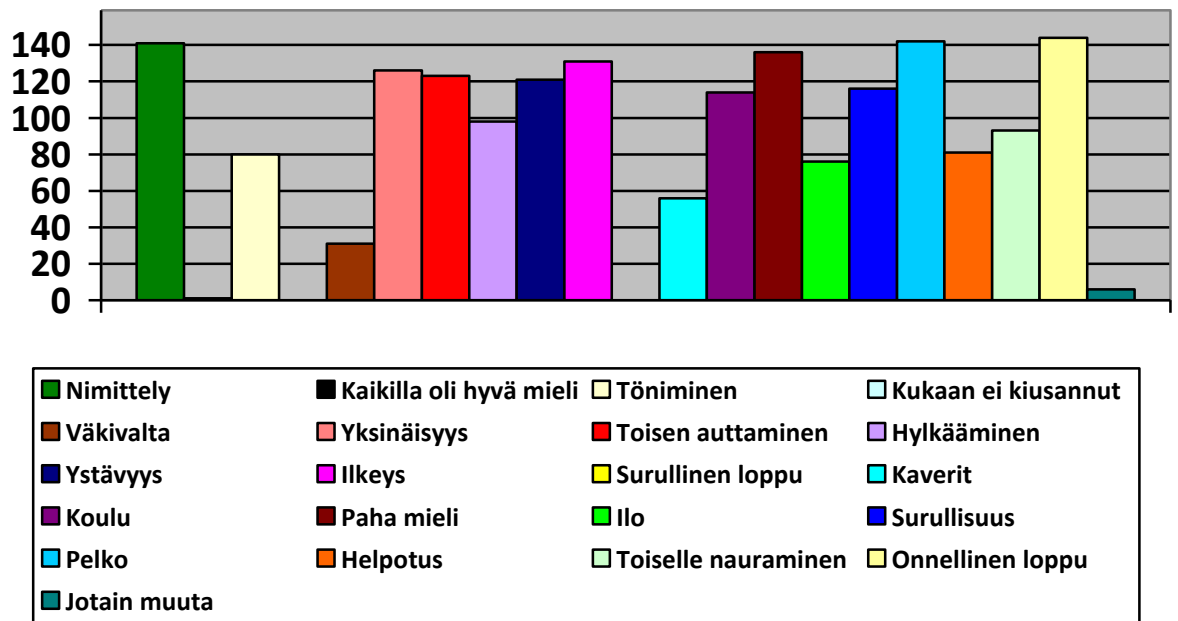
Kuvio 1 Millainen draamaesitys oli isompien oppilaiden mielestä

Oppilaat saivat halutessaan rastittaa palautelomakkeesta (LIITE 2) useamman sopivan vaihtoehdon. Esitys oli suurimman osan mielestä opettavainen. Jopa 116/159 palautteenantajasta koki esityksen olleen opettavainen. Toiseksi eniten esitystä pidettiin hyvänä ja kolmanneksi eniten tärkeänä. Alle kaksikymmentä oppilasta piti esitystä kivana ja alle kymmenen hauskana. Positiivista oli huomata, että vain yksi palautteenantaja piti esitystä huonona. Palautekyselyssä (LIITE 2) oli myös kohta: jokin muu, mikä? Tämän vaihtoehdon rastitti reilu 20 oppilasta. (KUVIO 1.) Kohtaan vastattiin kuvailemalla esitystä oudoksi, haikeaksi, surulliseksi, koskettavaksi, ikäväksi, tylsäksi, ilkeäksi, erinomaiseksi, jännäksi, koskettavaksi ja tunteisiin vetoavaksi. Jotkut kirjoittivat esityksen olleen ihan ok tai ihan perus, joku kertoi sen olleen kuin oma koulupäivä. Yksi mainitsi kohdassa, ettei toisia saa kiusata.

16 oppilasta rastitti palautteessa (LIITE 2) kohdan ”en ymmärtänyt sitä” (KUVIO 1). Kuitenkin myös heidän lomakkeistaan oli rastitettu monia esityksestä löytyneitä asioita. Toiset olivat kertoneet vapaamuotoisesti siihen valittuun tilaan, etteivät ymmärtäneet esityksen joitain kohtia. Toiset puolestaan kertoivat, että esitys olisi ollut helpommin ymmärrettävä, jos siinä olisi puhuttu.

Kyselyn (LIITE 2) toisessa kohdassa oppilaat saivat rastittaa asioita, joita näkivät esityksessä. Olimme valinneet 21 eri asiaa, joista jokainen sai valita ne, jotka heidän omasta mielestään näkyivät esityksessä.

Kuvio 2 Mitä isommat oppilaat näkivät draamaesityksessä

Palautteista sai selville, että jopa 144/159 näki esityksessä onnellisen lopun. Nimitelyn ja pelon esityksessä huomasi miltei saman verran palautteenantajista. Surullista loppua, tai kohtaa ”kukaan ei kiusannut” ei ollut rastittanut kukaan palautteenantajista oppilaista, ja vain yhdessä palautteessa oli valittu kohta ”kaikilla oli hyvä mieli”. Suurimmassa osassa palautteista yksinäisyys, ystävyys, paha mieli, toisen auttaminen, ilkeys, surullisuus ja koulu oli valittu esityksessä nähdyiksi asioiksi. Noin puolet palautteenantajista oli rastittanut esityksessä nähdyiksi asioiksi iloa, helpotusta, ja toiselle nauramista. Tönimistä esityksessä oli nähnyt 80 palautteenantajista, kun taas väkivaltaa ainoastaan 31. (KUVIO 2.) Tämän voidaan ajatella kertovan siitä, että pientä fyysistä väkivaltaa ei mielletä niin helposti väkivallaksi, vaikka se sitä onkin.

Kuusi oppilasta oli valinnut ”jotain muuta, mitä?” kohdan palautteesta (LIITE 2). He olivat nähneet draamaesityksessä myös kiusaamista, koulukiusatun, ärsytystä,

sellaisia asioita, joita ei saa tehdä, sekä sen, kuinka alkaa ahdistaa jos haukutaan joka päivä koulussa. 77 oppilaista oli tahtonut vielä kirjoittaa draamasta palautetta omin sanoin siihen valittuun kohtaan. Niissä esityksen kerrottiin olleen hyvin opettavainen, jossakin mainittiin sen olleen jopa maailman opettavaisin. Jotkut halusivat tuoda esille vielä faktan, että ketään ei saa kiusata. Joku kertoi, että itse ainakin auttaisi, jos näkisi kiusaamista. Osa toivoi, ettei ketään kiusattaisi oikeassa elämässä niin kuin esityksessä, vaan että kaikki otettaisiin mukaan leikkiin. Joku mainitsi, että harmittaisi ja ärsyttäisi jos itselle tapahtuisi samalla tavalla kuin esityksen kiusatulle.

Toiset kertoivat esityksen olleen surullinen tai jännä ja pelottava. Esityksen aikana oli meinannut mennä pala kurkkuun. Osa kutsui esitystä koskettavaksi, ja antoi kiitosta onnellisesta lopusta. Palautetta saatiin myös esityksen taustoista. Niiden kerrottiin olleen hienosti tehty. Kiusatun kasvomaalaus ja nallehattu olivat herättäneet hyvällä tavalla huomiota joissakin oppilaissa. Myös koko esitystä keuhuttiin hyvin tehdyksi ja toteutusta onnistuneeksi. Se oli kuvannut hienosti kiusaamista ja auttamista. Jotkut tahtoivat vielä erikseen mainita esityksen olleen hyvä, ja että siitä oli saanut hyvän neuvon. Lopun puheessa esitetty kohta ”tee toisille, niin kuin haluaisit muiden tekevän itsellesi” oli jäänyt mieleen.

Osa kirjoitti kohtaan, ettei tajunnut esitystä. Muutama kuvaili, että tavaroiden heittäminen yksin ei ollut helposti ymmärrettävissä. He kaipasivat esitykseen lisää näyttelijöitä, jotka olisivat esittäneet kiusaajia. Osa puolestaan kehuu näyttelijöitä, ja kertoi esityksen olleen hyvin ymmärrettävä ja sen vaikuttaneen ihan todelliselta. Muutama kertoi esityksen kiusaamisosion kuvanneen omaa tämän hetkistä elämää, tai sitä kun aikaisemmin oli joutunut kiusaamisen uhriksi.

6.3 Opettajien antama palaute

Opettajien kyselykaavakkeessa (LIITE 3) oli yhteensä kuusi eri kysymystä liittyen esitykseen ja draaman käyttöön kasvatustyössä. Kysymykset olivat avoimia, joihin opettajat olivat vastanneet laajasanaisesti. Saimme vastauksia kysymyksiin yhteensä 11 eri opettajalta Päivärinnan, Ojakylän ja Katajan kouluista.

Ensimmäinen kysymys käsitteli esityksessä nähtyjä kiusaamisen muotoja. Opettajat olivat havainneet esityksessä eri kiusaamismuotoihin kuuluvia toimintatapoja. Opettajat olivat nähneet draamaesityksessä ainakin nimittelyä, supinaa, tönimistä, yksin jättämistä, hylkäämistä, paha mieltä, pelkoa, yksinäisyyttä, ilkeyttä, pilkkaa, huomiotta jättämistä, toisen tavaran ottamista ja heittämistä, estämistä, arvostelua, haukkumista, syrjimistä, toisen omaisuuden vahingoittamista, huonon kohtelun toistuvuutta, joukosta eristämistä sekä yleisesti henkistä ja fyysistä väkivaltaa.

Palautteisiin vastanneiden opettajien mielestä esitys oli onnistunut havainnollistamaan kiusaamista hyvin. Tunnelma oli ollut vahva, painostava ja ahdistunut, joka oli kuitenkin loppua kohti rentoutunut. Musiikki oli vahvistanut eri tunteuksia yhdessä hyvin tehdyn videotaustan ja näyttelijöiden taidokkaan eläytymisen myötä. Yksinkertaisten elementtien avulla esityksestä oli saatu vaikuttava. Erityisesti kiusatun tunteet ja kiusaaminen oli havainnollistettu hyvin. Juoni oli näyttänyt taidokkaasti, kuinka kiusaamisen toistuvuus latistaa kiusaamisen uhrin vähitellen. Esitys oli näyttänyt, ettei kiusaaminen ole pelkästään fyysistä. Jotkut opettajista kertoivat draamaesityksen vaikuttaneen tunteisiin kiusaamista kohtaan myös lapsissa. Yhdelle opettajalle lapset olivat kertoneet halunneensa nähdä myös kiusaajat konkreettisesti. Opettaja arveli isojen ja aikuisten ymmärtäneen esityksen helpommin. Havainnollistamista oli auttanut selvä kokonaisuus, jossa ensin hil-

jennyttiin kuuntelemaan mitä oli luvassa ja miksi, ja vasta sitten alkoi itse draamaesitys.

Opettajat kertoivat palautteissaan esityksen olleen toimiva väline koulukiusaamisesta kertomiseen, sillä esitys oli luotu oppilaiden omaan maailmaan ja tuttuun ympäristöön. Lapset jaksoivat katsoa esitystä ja se sai heidät miettimään koulukiusaamista. Esitys oli herättänyt kovasti keskustelua. Tarina oli tarpeeksi pelkistetty ja yksinkertainen lapsille. Kiusattuun ja kiusatun ystävään pystyi helposti samaistumaan. Esitys oli ollut tunteita herättävä ja tunteisiin vaikuttava. Se oli saanut ainakin muutaman opettajan herkistymään. Näytelmää pidettiin muutenkin hyvänä keinona havainnollistamaan asioita. Lopussa tehty esityksen avaaminen ja henkilökohtainen kertominen oli helpottanut asioiden ymmärtämistä. Konkreettisuutta pidettiin tärkeänä. Palautteiden mukaan toteutus jätti paljon tilaa katsojan omille ajatuksille ja tunnekokemuksille, koska itse draamaesityksessä ei käytetty puhetta lainkaan. Esitys oli onnistunut havainnollistamaan, kuinka pienet teot voivat vaikuttaa, kun niitä tapahtuu toistuvasti.

Palautetta antaneet opettajat ajattelivat voivansa käyttää samankaltaista esitystä käsitellessään itse koulukiusaamista, mutta mieluiten niin, että esiintyjät tulevat koulun ulkopuolelta, jotta he olisivat arkipäivän kannalta neutraaleja henkilöitä lapsille. Kokonaisuus oli ollut opettajien mielestä toimiva. Yksi opettajista oli käyttänyt esitystä apuna kiusaamistapauksen selvittämiseen heti samana päivänä. Osa opettajista ei muuttaisi esityksestä mitään. Muutamassa palautteessa oli muutosehdotuksia. ”Maan korvessa” laulun muuttamista ehdotettiin, sillä se voi herättää ajatuksia kuolemasta. Myös kiusaajien ottamista mukaan esitykseen konkreettisesti oli ehdotettu.

Yleisesti opettajat arvioivat palautteissaan draaman käytön olevan hyvä apukeino kasvatustyöhön. Sen avulla on helppo havainnollistaa asioita ja vedota katsojien tunteisiin. Katsoja voi myös helposti samaistua draaman rooleihin. Draamaa pidettiin toimivampana ja puhuttelevampana keinona kuin pelkät sanalliset ohjeet ja neuvot. Sitä pidettiin hyvänä apuvälineenä tunteiden kanavoimisessa. Draama kuitenkin vaatii luotettavan ilmapiirin ja aikaa. Työtapaa pidettiin haastavana luokassa käytettäväksi. Osa toivoisi sitä kuitenkin käytettävän enemmän. Erityisesti tunnepitoisissa ja helposti visualisoitavissa aiheissa draaman käyttöä toivottaisiin. Sen käyttö velvoittaa aina käsittelemään aiheen loppuun asti, etenkin silloin, jos aihe on tunnepitoinen.

Muutamit opettajista olivat käyttäneet draaman keinoja opetuksessa. Keinoja oli käytetty erityisesti isompien oppilaiden kanssa. Muutamissa tapauksissa oppilaat olivat saaneet tehdä pieniä esityksiä tietyistä aihepiiristä. Oppilaiden kanssa oli näytelty tilanteita, joita oli esitysten jälkeen pohdittu yhdessä. Draaman keinoja oli käytetty muun muassa liikennekasvatuksessa, koulukiusaamisessa, äidinkielessä, uskonnossa, historiassa ja lasten välisten sosiaalisten suhteiden käsittelyssä. Palautteissa mainittiin myös käsinukkejen käyttö ja opettajan oma rooleihin eläytyminen erilaisissa opetustilanteissa.

Muutamien opettajien kanssa kävimme esitysten jälkeen suullisia keskusteluja draaman vaikutuksista. Keskusteluista selvisi, että esitys oli auttanut lapsia tunnistamaan kiusaamistapauksia. Yksi vireillä ollut kiusaamistapaus oli selvitetty opettajan johdolla heti draamaesityksen jälkeen. Draamaesityksen vaikutukset olivat olleet selkeästi huomattavissa tapauksen selvittelytilanteessa. Myös lapsilta kerättyjen palautekyselyiden (LIITE 2) avulla kävi ilmi kiusaamistapaus, josta ei ollut minkäänlaista tietoa ennen esitystä. Opettajat pyrkivät selvittämään, kenen

kyseinen nimettömänä annettu palaute oli, jotta he pystyivät tarttumaan jatkotoimenpiteisiin mahdollisimman nopeasti.

6.4 Oma arviointi esityksestä

Draamaa tehdessä tarkoituksena on synnyttää ja tutkia asioiden merkityksiä. Kun draamaa tehdään niin, että sen merkitys halutaan jakaa toisille, on painopiste näissä muissa, joille esitys halutaan jakaa. Painopiste on siis yleisössä ja siinä, miten he pystyvät näkemään, kuulemaan ja ymmärtämään tapahtumia. (Owens & Barber 1998, 14.) Meidän draamaesityksemme oli kohdennettu alakouluikäisille. Esitystä työstäessämme tämä oli tärkein asia, joka tuli huomioida. Meidän tuli tehdä esitys, joka soveltuisi niin esikouluikäiselle kuin kuudennen luokan oppilaalle. Tämä toi haastetta, johon pystyimme vastaamaan hyvällä menestyksellä.

Esityksemme tavoitteena oli kertoa koulukiusaamisesta ja sen vaikutuksista alakouluikäisille oppilaille draaman avulla. Halusimme, että esityksestä välittyisi kiusaamisen eri puolia, jotta yleisö pystyisi ymmärtämään, kuinka monet asiat liittyvät kiusaamiseen, ja miksi kiusaaminen on haitallista. Valitsimme esitystavaksi draaman, koska esiintyminen ja näytteleminen on molemmille luonteva tapa kertoa vakavistakin asioista. Draama on myös toimiva keino vaikuttaa katsojan tunteisiin, ajatuksiin ja käyttäytymiseen (Levanen 1998, 260). Omat kokemuksemme ja teoriaperustan tuki draaman käytöstä ja sen vaikutuksista herätti kiinnostuksen siitä, toimiiko draama myös kasvatustyössä.

Ensimmäinen kehitystehtävämme oli, voiko draamaesityksen avulla tuoda esille kiusaamiseen liittyviä eri puolia. Esityksessä pyrimme luomaan tilanteita, joissa erilaiset kiusaamiseen liittyvät asiat tuotiin esille monenlaisten elementtien avulla. Elementtejä, joilla halusimme havainnollistaa kiusaamistilanteita, oli itse nauhoite-

tut äänet, taustamusiikin ja taustakuvien vaihtuvuus sekä vähäiset rekvisiitat. Ääniä nauhoittaessa pyrimme tekemään nauhoitukset tyyllä tai ivallisella äänensävyllyllä. Äänien vaikutusta pyrimme tehostamaan kiusatun reagoinnilla. Kiusatun reagointi ja eläytyminen oli muutenkin merkittävä osa kiusaamistilanteiden kuvasta. Kiusattu joutui yksin näyttelemään tilanteita, joissa todellisuudessa olisi ollut mukana kiusaajia. Kiusatun eläytymisellä kiusaamistilanteissa pyrittiin siis näyttämään myös kiusaajat yleisölle.

Näyttelijän taitoihin luottamalla halusimme toteuttaa haasteen, joka voisi epäonnistua jättää esityksen merkityksettömäksi. Emme halunneet luoda kiusaajille kasvoja, jotta kukaan ei pystyisi niin helposti samaistumaan kiusaajiin. Myös näyttelijöiden vähäisyyden vuoksi emme lähteneet tuomaan kiusaajia konkreettisesti lavalle. Joissakin palautteissa oli pohdittu sitä, olisiko esitys ollut helpommin ymmärrettävissä, jos kiusaajiakin olisi ollut esittämässä omat näyttelijänsä. Näyttelijöitä olisi ollut kuitenkin hankalaa saada lisää ja muutenkin ajatuksemme oli, ettemme halua kiusaajia mukaan esitykseen konkreettisesti. Kritiikki oli aiheellinen ja sen soveltaminen on mahdollista, mutta me emme kuitenkaan lähtisi muuttamaan esitystä. Pienemmille lapsille kiusaajien konkreettinen puuttuminen teki joiltakin osin esityksen ymmärtämisen varmasti haasteelliseksi, mutta palautteiden pohjalta voidaan havaita, että oppilaat olivat pääosin kuitenkin ymmärtäneet esityksen.

Kiusattu joutui siis yksin, pelkän musiikin, taustojen ja nauhoitettujen äänien avulla näyttelemään tilanteita, joissa näkyi fyysisen, sanallisen ja hiljaisen kiusaamisen piirteitä. Esityksessä pyrittiin havainnollistamaan ainakin tönimistä, tavaroiden heittäminen, nimittelyä, ulkopuolelle jättämistä, pilailua toisen kustannuksella, syrjintää, omaisuuden vahingoittamista ja arvostelua. (Hamarus 2008, 45-74; Höistad 2003, 78-90.) Opettajien ja myös oppilaiden palautteiden perusteella kävi selkeästi

ilmi, että näitä asioita oli esityksessä nähty. Palautteiden pohjalta voitiin havaita, että esityksessä oli huomattu myös asioita, joita ei esityksen suunnitteluvaiheessa ollut varsinaisesti tavoiteltu. Tällaisia yleisön huomaamia asioita olivat esimerkiksi supina ja estäminen. Nämä olivat tulleet esitykseen huomaamatta, ikään kuin luonnostaan, ilman sen suurempaa suunnittelua. Yleisö oli tehnyt myös joitakin odottamattomia havaintoja ja tulkintoja esityksestä musiikin pohjalta.

Esityksen tapahtumista tavaroiden heittäly oli jäänyt osalle oppilaista epäselväksi. Jotkut lapset olivat kirjoittaneet palautteeseensa, etteivät olleet ymmärtäneet, miksi kiusattu heitteli yksin lavalla kirjojaan. Tämä kohta kuvasti kiusaajien tuottamaa fyysistä kiusaamista. Tarkoituksena oli kuvata, kuinka kiusaajat heittelevät kiusatun kirjoja maahan, ja kiusattu itse yritti kerätä niitä takaisin reppuunsa. Tämä oli kuitenkin pakko toteuttaa niin, että kiusattu heitteli itse kirjat maahan, ikään kuin kiusaajat olisivat niitä repineet häneltä.

Esityksistä saamamme palautteen perusteella yleisö oli siis tulkinnut esityksemme suurimmaksi osaksi odotetulla tavalla, vaikka muutamia yllättäviäkin tulkintoja oli tehty. Se, että yleisö reagoi odotetulla tavalla esitykseen, kertoo omalta osaltaan onnistumisesta. Onnistuimme siis luomaan esityksen, jonka alakoululaiset pystyivät ymmärtämään ja hyväksymään. Ei ole niin sanottua, että yleisö aina reagoisi esitykseen odotetulla tavalla. Joskus esityksen kohtaukset tai repliikit voivat yleisön keskuudessa saada ihan uusia merkityksiä, joihin ei ole pyritty. Yleisöllä on suuri valta esityksen tulkinnassa – yleisö määrittää oman suhtautumisensa esitykseen. Yleisö voi kääntää kaiken aivan pääläelleen, esimerkiksi nauramalla esitykselle, joka oli alun perin tarkoitettu vakavasti otettavaksi. (Carlson 2010, 69-70.) Meidän esityksemme oli kuitenkin sellainen, että yleisön tulkinta oli todella samansuuntainen oletuksiemme kanssa. Erityisen tyytyväisiä olimme siihen, että

yleisö todella otti esityksen toivotulla tavalla vakavasti eikä naurua ja hilpeyttä esitystilanteissa juurikaan ilmaantunut.

Esitysten jälkeen saimme palautetta myös näyttelijätyöstä, vaikka emme sitä erikseen kysyneet. Saimme positiivista palautetta näyttelijäsuorituksista suullisesti ja joissakin oppilaiden kirjallisissa palautteissa oli myös kehattu näyttelijöitä. Yleisön tyytyväisyys näyttelijöihin ja heidän näyttelemiseensä vaikuttaa esityksen onnistumiseen kaiken muun ohella. Katsojan kokemus näyttelemisestä vaikuttaa hänen koko käsitykseensä esityksestä. Mikäli katsoja ei arvosta näyttelemistä ollenkaan, voi se lähes poikkeuksetta estää katsojaa syventymästä esityksen sisältöön. Toisin sanoen, jos katsoja ei pidä näyttelijöistä, esitys jää todennäköisesti hänelle merkityksettömäksi. (Sauter 2010, 21.) Palautteen perusteella oletamme siis valtaosan yleisöstä pitäneen näyttelemisestä, josta voidaan päätellä, että yleisö on todennäköisesti pystynyt syventymään esityksen sisältöön ja sanomaan. Näin ollen voidaan myös ajatella esityksellä olleen merkitystä katsojille.

Esityksen taustavideo tehtiin havainnollistamaan lavalla tapahtuvia asioita. Taustoihin käytetty musiikki valittiin laulujen melodioiden ja sanoitusten perusteella. Kuvat pyrittiin pitämään yksinkertaisena, ympäristöä kuvaavina. Samat kuvat toistuivat videossa aina samaan paikkaan tultaessa, jotta yleisö pystyi seuraamaan milloin tapahtumapaikat olivat samoja kuin edellisissä kohtauksissa. Taustavideo sai positiivista palautetta. Myös itse ajattemme sen onnistuneen tukemaan esityksen kulkua ja mahdollistamaan esityksen kohtausten vaikuttavuuden. Videolla esiintyneiden laulujen siirtymäkohdat tuottivat muokkausvaiheessa vaikeuksia, emmekä olleet täysin tyytyväisiä lopputulokseen. Kuitenkaan se ei ollut merkittävä osa esitystä, joten päätimme, ettei niitä tarvinnut viilata täydellisiksi.

Halusimme esityksessä tuoda esille myös sen, kuinka kiusattua voi auttaa, vaikkei se olisikaan helppoa, ja että kiusaaminen voi loppua. Tätä halusimme kuvata onnellisella lopulla. Päätimme jo esityksen suunnittelun alkuvaiheessa, että käyttäisimme toisen mahdollisen roolihahmon kiusatun auttajaksi ja kaveriksi. Kiusatun auttaja toisi eläytymisellään esille sen, kuinka aina kiusaamiseen ei uskalla heti puuttua, vaikka haluaisikin. Halusimme näyttää, kuinka toinen lapsi pystyisi auttamaan kiusattua koulukaveriaan. Monet oppilaat olivat rastittaneet tai kertoneet palautteessa ystävästä, joka oli auttanut kiusattua. Tästä voimme päätellä, että oppilaat olivat osanneet tulkita lavalla olleen toisen tytön kiusatun kaveriksi ja ystävälliseksi auttajaksi. Onnellisella lopulla halusimme jättää esityksestä hyvän mielen katsojille. Palautteista huomasimme, että onnellinen loppu oli näkynyt esityksessä selvästi. Myös itse olimme tyytyväisiä esityksen loppuratkaisuun.

Esityksessä olisi voinut olla enemmän kohtauksia, joissa tytöt ovat yhdessä lavalla. Esimerkiksi varsinaista kiusaamista olisi voinut tapahtua myös toisen tytön läsnä ollessa. Tällaisella kohtauksella olisi voitu ilmentää vielä paremmin sitä, kuinka paljon rohkeutta tarvitaan kiusaamiseen puuttumiseen, ja kuinka tärkeää kiusatun jaksamisen vuoksi on, että kiusattu saisi edes yhden ystävän. Kaveri antaa lapselle kokemuksen hyväksytyksi tulemisesta (Holmberg-Kalenius 2008, 40). Kuitenkaan emme halunneet venyttää esitystä liian pitkäksi. Halusimme esityksen pysyvän mahdollisimman helposti ymmärrettävänä ja yksinkertaisena.

Toisena kehittämistehtävänä oli, kuinka draamallinen esitystapa toimii kasvatustyössä. Mielestämme esityksemme toimi hyvänä välineenä kiusaamisesta kertomisessa. Esitykseen pohjaten ajatelimme, että draamallisella esitystavalla on mahdollista tuoda kasvatustyöhön uusia ulottuvuuksia, joita voi hyödyntää joidenkin asioiden käsittelyssä. Ainakin koulukiusaaminen näyttäisi olevan aihe, jonka käsittelyssä draaman käyttö toimii. Myös opettajat kertoivat palautteessaan

pitäneensä draamaesitystä toimivana tapana koulukiusaamisesta kertomisessa. Pyrimme myös selvittämään opettajien mielipidettä draaman käytöstä kasvatus-työssä yleensä. Yleisesti opettajat pitivät draamaa toimivana ja puhuttelevana tapana, jolla on helppo havainnollistaa asioita ja vedota tunteisiin. Mielestämme draaman keinoja tulisikin käyttää enemmän opetuksessa ja kasvatuksessa. Draama avaa mahdollisuuden kertoa lapsille helposti fiktiivisiä tarinoita, jotka pohjautuvat tosielämään. Tarinat sisältävät yleensä jonkin opetuksen, jotka ovat lapsille tärkeitä. Tarinoiden avulla lapset voivat saada välineitä ymmärtää erilaisia arjen tosiasioita ja myös hallita niitä. (Kemppinen 2000, 6.)

Joskus draamaesityksen tarina voi olla niin lähellä todellisuutta, että draaman fiktiivisiä rooleja saatetaan alkaa pitää todellisina. Aina välillä kuulee näyttelijöiden kertomuksia siitä, kuinka heitä on tultu puhuttelemaan jonakin esittämänään roolihahmona. Tällöin todellisuuden ja fiktiivisen todellisuuden raja hämärtyy. (Kotka 2011, 18.) Näin kävi myös meille. Saamastamme palautteesta ja muutamista kohtaamisista katsojien kanssa kävi ilmi, että jotkut olivat luulleet esitystä tositarinaksi. Epäilemme tämän olleen osaltaan seurausta puheosioista. Koska rooleissa pitäydyttiin ihan koko esityksen ajan, saattoi se luoda vahvemman kuvan siitä, että esitys olisi ollut totuuteen pohjautuva otos kiusatun esittäjän elämästä. Erityisesti roolissa pitäytyminen lopun puheessa todennäköisesti vahvisti tätä ajatusta. Tämä tuli meille yllätyksenä, koska emme tulleet ajatelleeksi, että esitys voisi katsojien mielissä näyttäytyä totuuteen pohjautuvana kertomuksena. Kyseessä oli kuitenkin selkeästi draamaesitys ja missään vaiheessa ei mainittu, että esitys olisi tositahtumiin perustuva. Asian huomaaminen oli hämmentävää, mutta emme silti pitäneet tätä välttämättä esityksen kannalta negatiivisena asiana. Se, että esitystä ajateltiin totena, antoi tilaa ajatukselle, että kyseisenkaltaiset tilanteet ovat oikeasti mahdollisia. Näin esitys oli varmasti myös paljon puhuttelevampi.

Esityksen jälkeen muutamat tulivat kyselemään tarkentavia kysymyksiä Annukalta, kiusatun esittäjältä, kiusaamisesta. Tilanteet olivat yllättäviä, ja niissä piti nopeasti päättää, miten reagoida ja vastata kysymyksiin. Näissä tilanteissa Annukka päätyi pitäytymään roolissaan vastaten kysymyksiin sen pohjalta. Periaatteessa Annukasta tuntui väärältä, että hän jätti kertomatta sen, että kiusaamista ei ollut omalla kohdalla esityksen kuvaamalla tavalla tapahtunut. Näissä tilanteissa sen kertominen, että esitys oli vain tarinaa ja keksittyä, olisi saattanut olla haitallista. Se olisi saattanut muuttaa ratkaisevasti käsityksiä esityksestä ja sen vakavuudesta.

Muilta saamamme palautteen mukaan draamaesitys oli valtaosin onnistunut. Myös oma kokemuksemme esityksen toteutuksesta oli myönteinen. Jo ennen esityksiä ajattelimme, että toteutus tulisi joko onnistumaan, mitä tietysti toivoimme, tai sitten se ei vastaisi lainkaan odotuksia. Välillä esitystä työstäessämme mietimme onko meillä todella mahdollisuuksia tavoitteidemme toteuttamiseen. Toteutus kuitenkin onnistui toivomallamme tavalla.

7 POHDINTA

Opinnäytetyönämme toteutimme draamaesityksen koulukiusaamisesta Ylivieskan alakouluille, ja sen hankkeistajana toimi Ylivieskan kaupunki. Draamaesitys kuvasi kiusatun tarinan ilman puhetta, pelkän taustavideon ja eläytymisen avulla. Esityksen tarkoituksena oli kertoa alakouluikäisille koulukiusaamisesta ja sen vaikutuksista käyttäen opetusmenetelmänä draamaa. Suunnittelimme ja toteutimme draamaesitykset kokonaan kahdestaan. Apunamme käytimme erilaista teoriakirjallisuutta ja omia kokemuksiamme. Esitys suunniteltiin niin, että sitä pystyttiin esittämään monenlaisissa ympäristöissä. Kuitenkin vaatimuksena oli, että esitystilassa olisi mahdollisuus videokuvan- ja äänentoistoon.

Kokonaisuudessaan mielestämme opinnäytetyö onnistui hyvin. Esityksistä saimme hyvää palautetta ja koimme itse onnistumisen kokemuksia. Laaja tutustuminen koulukiusaamisen ja draaman teoriaan auttoi draamaesityksen luomisessa ja etenkin sen onnistumisen arvioinnissa. Onnistuimme tavoitteissamme paremmin kuin osasimme kuvitella. Projekti oli mielekäs ja tärkeä myös itsellemme. Pystyimme tekemään onnistuneesti draamaesityksen, jolla saimme kertoa lapsille tärkeästä aiheesta.

Koska koulukiusaaminen on valitettavasti ongelma, jonka loppumista ei ole havaittavissa, pystytään esitystämme hyödyntämään myös jatkossa. Myös muiden tahojen, kuten seurakuntien mahdollisuudet esityksen hyödyntämiseen ovat hyvät. Seurakunnissa esitystä voidaan esimerkiksi harjoitella yhdessä isosten kanssa, ja muokata siitä esitettävälle ryhmälle sopiva. Myös muut voivat ottaa vinkkejä esityksestä, ja toteuttaa halutessaan samankaltaisen esityksen omalla paikkakunnallaan.

Vaikka esittämämme draamaesitys oli selvästi ollut vaikuttava, se tuskin pystyy poistamaan koulukiusaamistapauksia kokonaan niistä kouluista, joissa se on esitetty. Meillä ei ole myöskään mahdollisuutta mitata, onko esityksestä ollut apua koulukiusaamisen loppumiseen tai sen ehkäisyyn. Kuitenkin itse koemme, että jos esitys on pystynyt auttamaan edes yhtä kiusattua tai saanut edes yhden kiusaajan lopettamaan kiusaamisen, on esitys meidän mielestämme saavuttanut päämääränsä.

LÄHTEET

- Airaksinen, R. & Okkonen, S. 2006. Teatteria tenaville – lapsi teatterin kokijana. Helsinki: Tammi.
- Bowell, P. & Heap, B.S. 2006. Prosessidraama – polkuja opettamiseen ja oppimiseen. Helsinki: Tmi Raija Airaksinen, Draamatyö.
- Carlson, M. 2010. Teatteriesitykset ja esityksen lukeminen. Teoksessa P. Koski (toim.) Teatteriesityksen tutkiminen. 2. painos. Helsinki: LIKE, 64-86.
- Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen – huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kirjapaja.
- Harjunkoski, S-M. & Harjunkoski, R. 1994. Kiusanhenki lapsen kengissä. Koulukiusaaminen – haaste kasvattajalle. Juva: Kirjapaja.
- Heikkinen, H. 2001. Pohdintaa draamakasvatuksen perusteista. Teoksessa P. Korhonen & A-L. Østern (toim.) Katarsis – draama, teatteri ja kasvatust. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 75-105.
- Heikkinen, H. 2004. Vakava leikillisuus – draamakasvatusta opettajille. Vantaa: Kansanvalistusseura.
- Hiltunen J. & Konivuori, H. 2005. Vihreä draama – draaman keinoin kestäviin elämäntapoihin. Helsinki: Kustantajat Sarmala Oy.
- Holmberg-Kalenius, T. 2008. Elämää koulukiusaamisen jälkeen. Jyväskylä: Gummerus.
- Höistad, G. 2003. Irti kiusaamisen kierteestä. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Jokinen, B. 2007. Kiusaaja keskellämme – kokemuksia ja selviytymistarinoita vaikeasta ihmissuhteesta. Juva: WSOY.
- Kanerva, P. & Viranko, V. 1997. Aplodeja etsijöille – näkökulmia draamaan sekä taidekasvatuksena että opetusmenetelmänä. Helsinki: Laatusana Oy/ Äidinkielen opettajain liitto.
- Kemppinen, P. 2000. Tarinoiden maailmat. Vantaa: Kannustusvalmennus.

Kotka, R. 2011. Tarinat tunteiden tulkkina – toiminnallisia ideoita satujen ja draaman maailmasta. Jyväskylä: PS-kustannus.

Levanen, L. 1998. Eläytyminen ja etäännyttäminen teatterikasvatuksessa. Tampereen yliopisto.

Luodeslampi, J. & Karjalainen J-M. 2005. Nuorisotyö kouluissa ja oppilaitoksissa. Teoksessa Paananen, T. & Tuominen, H. (toim.) Nuorisotyön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 119-137.

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2014. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.mll.fi/> Luettu: 09.04.2014.

Olweus, D. 1992. Kiusaaminen koulussa. Suomentanut Mäkelä, M. Keuruu: Otava.

Owens, A. & Barber, K. 1998. Draama toimii – draamaprosessin suunnittelu, käytännön työskentely: sisältö ja rakenteet, draamatarinoiden kehittäminen. Helsinki: JB-kustannus.

Owens, A. & Barber, K. 2002. Draamasuunnistus – prosessidraaman arviointi ja reflektointi. Helsinki: Tmi Raija Airaksinen, Draamatyö.

Perusopetuslaki 21.8.1998/628. WWW-dokumentti. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628> Luettu: 22.2.2014.

Pruuki, L. 2008. Ilo opettaa – tietoa, taitoa ja työkaluja. Helsinki: Edita Prima Oy.

Rakkauden lahja – Piispojen puheenvuoro perheestä, avioliitosta ja seksuaalisuudesta. 2008. Kirkon keskusrahasto ja Kotimaa Yhtiöt Oy / Kirjapaja. Helsinki. WWW-dokumentti. Saatavissa: [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/AC5B7C3890F48F5AC22577030038D858/\\$FILE/rakkauden_lahja.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/AC5B7C3890F48F5AC22577030038D858/$FILE/rakkauden_lahja.pdf) Luettu: 16.4.2014.

Roland, E. 1984. Kiusanteosta toveruuteen – kouluväkivallan torjuntatapoja. Suomentanut Manninen, K. ja Zetterberg, M-L. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Salmivalli, C. 1998. Koulukiusaaminen ryhmäilmiona. Tampere: Gaudeamus kirja.

Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen – kohti tehokkaita toimintamalleja. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sauter, W. 2010. Teatteritapahtuma. Uusia alkuja. Teoksessa P. Koski (toim.) Teatteriesityksen tutkiminen. 2. painos. Helsinki: LIKE, 18-33.

Toomey, S. K. 1986. Mime ministry – An illustrated, easy to follow guidebook for organizing, programming and training a troupe of Christian mimes. Colorado Springs: Meriwether Publishing Ltd.

Valopilkkuprojekti. 2014 WWW-dokumentti. Saatavissa:
<http://www.valopilkkuprojekti.fi/> Luettu: 09.04.2014.

Vehkalahti, R. 2006. Leikkivä teatteri. Helsinki: Lasten Keskus/ LK-kirjat.

Østern, A-L. 2001. Teatterin merkitys kautta aikojen lasten ja nuorten näkökulmasta. Teoksessa P. Korhonen & A-L Østern (toim.) Katarsis : draama, teatteri ja kasvatus. Jyväskylä : Atena Kustannus Oy, 15-45.

SINÄ VOIT OLLA ENKELI – koulukiusaamisdraaman palaute.

VALITSE SINULLE SOPIVAT VAIHTOEHDOT. VOIT RASTITTAA USEAMPIAKIN KUIN YHDEN VAIHTOEHDON.

MINUSTA DRAAMAESITYS OLI:

☐ HYVÄ	☐ HUONO
☐ KIVA	☐ EN YMMÄRTÄNYT SITÄ
☐ HAUSKA	☐ TÄRKEÄ
☐ PELOTTAVA	☐ OPETTAVAINEN
☐ JOKIN MUU. MIKÄ? _____	

DRAAMASSA NÄKYI:

☐ NIMITTELY	☐ SURULLINEN LOPPU
☐ KAIKILLA OLI HYVÄ MIELI	☐ KAVERIT
☐ TÖNIMINEN	☐ KOULU
☐ KUKAAN EI KIOUSANNUT	☐ PAHA MIELI
☐ VÄKIVALTA	☐ ILO
☐ YKSINÄISYYS	☐ SURULLISUUS
☐ TOISEN AUTTAMINEN	☐ PELKO
☐ HYLKÄÄMINEN	☐ HELPOTUS
☐ YSTÄVVYYS	☐ TOISELLE NAURAMINEN
☐ ILKEYS	☐ ONNELLINEN LOPPU
☐ JOTAIN MUUTA. KERRO MITÄ NÄIT: _____	

HALUAISIN VIELÄ SANOA DRAAMASTA:

KIITOS ARVOKKAASTA PALAUTTEESTASI!

**SINÄ VOIT OLLA ENKELI – koulukiusaamisdraaman
PALAUTEKYSYMYKSET OPETTAJILLE:**

Mitä kiusaamisen muotoja esityksessä mielestäsi näkyi?

Onnistuiko esitys mielestäsi havainnollistamaan kiusaamista? Perustele.

Oliko esitys mielestäsi toimiva väline koulukiusaamisesta kertomiseen? Perustele.

Voisitko itse ajatella käyttäväsi tämänkaltaista esitystä käsitellessäsi koulukiusaamista?
Muuttaisitko jotakin?

Mitä mieltä olet draaman käytöstä kasvatustyössä?

Oletko käyttänyt draaman keinoja opetuksessa? Jos olet, miten?

KIITOS ARVOKKAASTA PALAUTTEESTASI!